

СВІТОВИЙ БЕСТСЕЛЕР

ДЕНІЕЛ КІЗ

ВІЙНИ МІЛЛІГАНА

Деніел Кіз
Війни Міллігана

Цю книжку я присвячую тим, хто вижив і
живе таємно чи відкрито, а також усім,
хто дає їм надію...

Люди всередині

Щоб читачі не плутали імен альтер-особистостей Біллі Міллігана з іншими людьми з його історії, я писатиму їх з малої літери. Нижче наводяться описи їхньої зовнішності, записані з їхніх слів.

Десятка

Першою йде десятка домінантних особистостей, які були відомі психіатрам, юристам, поліції та журналістам на момент першого засідання суду у справі зґвалтування в кінці 1970-х років.

1. Вільям Стенлі Мілліган («Біллі» або «Біллі-М»), 27 років. Першоджерело, або ядро. Пізніше називатиметься «множинний Біллі». Школу не закінчив. Зріст 182 см, вага 86 кг. Очі блакитні. Брюнет.

2. артур, 22 роки. Англієць. Раціональний, беземоційний. Говорить з британським акцентом. Самостійно вивчає фізику, хімію та медицину. Це ним написані листи арабською мовою автору. Непохитний консерватор. Вважає себе капіталістом. Відвертий атеїст. Саме він першим здогадався про існування інших особистостей. Домінує над ними в умовах безпеки: вирішує, хто з «родини» має право контролювати свідомість (тобто «виходити на сцену»). Носить круглі окуляри.

3. рейджен вадасковинич, 23 роки. Хранитель ненависті. Ім'я «рейджен» походить від англійського «rage» + «again», тобто «знов злість». Говорить з помітним слов'янським акцентом. Читає, пише та говорить сербохорватською. Володіє зброєю, майстер з карате, завдяки здатності контролювати потік адреналіну – надзвичайно сильний. Атеїст і комуніст. Його роль – захисник. За небезпечних обставин він перебирає на себе контроль над свідомістю. Його асоціюють з наркотиками та злочинністю, і він визнає схильність до

злочинних дій і насильства. Важить 95 кг. Має величезні руки, чорне волосся та довгі висячі вуса. Дальтонік, тому робить лише чорно-білі замальовки.

4. аллен, 18 років. Шахрай і маніпулятор. Найчастіше має справу з маргіналами. Агностик. Живе за принципом «бери від життя найкраще». Грає на барабанах і пише портрети. Єдиний правша та єдиний курець серед інших особистостей. Має хороші стосунки з матір'ю Біллі. На зріст такий самий, як і Вільям, але важить менше (75 кг). Зачісує волосся на проділ праворуч.

5. томмі, 16 років. Майстер-утікач. Часто його плутають з алленом. Найчастіше поводить себе войовниче та антисоціально. Грає на саксофоні та розуміється в електроніці. Малює пейзажі. Має русяве волосся й бурштинові очі.

6. денні, 14 років. Налякана особистість. Боїться людей, особливо чоловіків, бо одного разу його примусили копати собі могилу, у якій потім поховали живцем. денні малює лише натюрморти. Має світле волосся до плечей і блакитні очі. Невисокий на зріст, худорлявий.

7. девід, 8 років. Хранитель болю, емпат. Він приймає всі страждання замість інших особистостей. Незважаючи на чуйність і чутливість, не вміє утримувати увагу. Майже завжди схвилюваний, не розуміє, що відбувається. Має темне коричнувато-руде волосся та блакитні очі. Невисокого зросту.

8. крістін, 3 роки. «Дитина для кутка» – вона у шкільні роки стояла в кутку замість інших. Розумна дівчинка, англійка, вміє читати та писати друкованими літерами, хоча і страждає на дислексію. Любить малювати квіти й метеликів або ж розмальовувати їх. Має світле волосся до плечей і блакитні очі.

9. крістофер, 13 років. Брат крістін. Говорить з британським акцентом. Слухняний, але дещо неспокійний. Грає на губній гармоніці. Має світло-коричнєве волосся, як у крістін, але коротше.

10. адалана, 19 років. Лесбійка. Сором'язлива, інтровертка. Пише вірші, вміє готувати, доглядає за домівкою. Має довге густе волосся.

Карі очі іноді некеровано тремтять від ністагму – «зіниці танцюють». Єдина особистість, яка може забажати, щоб інший зійшов зі «сцени».

Небажані

Особистості, відсторонені артуром через їхні небажані риси характеру. Їх виявив доктор Девід Кол під час перебування Біллі у Афінському центрі психічного здоров'я.

11. філіп, 20 років. Бандит. Говорить з помітним бруклінським акцентом. Багато лається. Скоїв кілька незначних злочинів. Одна з жертв чула, як він називав себе «філ», – саме це й дало натяк поліції та журналістам на існування понад десяти особистостей. Має кучеряве каштанове волосся, горіхові очі й гачкуватий ніс.

12. кевін, 20 років. Складає плани. Дрібний злочинець – спланував пограбування аптеки. Любить писати. Має біляве волосся й зелені очі. Після того як особисто повстав проти садистів-наглядачів у Державній лікарні Ліми, позбувся статусу «небажаного».

13. волтер, 22 роки. Австралієць. Носить вуса. Хвалиться, що він – мисливець на велику здобич. Має чудову орієнтацію в просторі, завдяки чому його часто використовують для пошуку. Приховує власні емоції. Ексцентричний.

14. ейпріл, 19 років. Стерво. Говорить з бостонським акцентом. Її переслідують нав'язливі думки про диявольську помсту вітчиму Чалмеру. Інші особистості вважають її божевільною. Уміє шити та допомагає по господарству. Має чорне волосся й карі очі.

15. семюель, 18 років. «Заблуканий жид». Іудей за віросповіданням. Єдиний з усіх особистостей вірить у Бога. Скульптор і різьбяр по дереву. Має бороду, чорне кучеряве волосся та карі очі.

16. марк, 16 років. Робоча конячка. Виконує за всіх нудну роботу. Не виявляє ініціативи. Не робить нічого, поки йому не накажуть.

Якщо нічого робити – просто сидить і дивиться в стіну. Його називають «зомбі».

17. стів, 21 рік. Невгамовний дурисвіт – висміює всіх навколо і пародіює їх. Егоїст. Не визнає діагнозу множинної особистості. Через його жарти та знущання інші часто потрапляють у скрутне становище.

18. лі, 20 років. Комік, жартівник, клоун. Через його витівки у в'язниці та лікарнях виникають бійки, а інші потім опиняються в ізоляторах. Не думає про майбутнє чи наслідки своїх дій. Має темно-коричневе волосся й горіхові очі.

19. джейсон, 13 років. «Клапан тиску». Його істерики та вибухи роздратування часто призводять до покарань. Він забирає в інших погані спогади, що спричинює амнезію.

20. роберт (боббі), 17 років. Мрійник, постійно фантазує про пригоди й подорожі. Його фантазії дещо покращують світ для інших. Амбіцій та інтелектуальних захоплень не має.

21. шон, 4 роки. Глухий, через це його вважають розумово відсталим. Полюбляє дзижчати – ці звуки створюють приємну вібрацію в голові.

22. мартін, 19 років. Сноб. Показушний зарозумілець з Нью-Йорка. Любить хизуватись і вихвалитися. Хочє все мати, але не хоче нічого для цього робити. Має світле волосся й сірі очі.

23. тімоті (тіммі), 15 років. Працював у квітковому магазині, де до нього чіплявся гомосексуаліст. Це його налякало, і він утік у власний світ.

Учитель

Двадцять три альтер-его в одному, 27 років. Це він навчив інших особистостей усього, що вони знають. Розумний, делікатний, має хороше почуття гумору. Каже про себе: «Я – увесь Біллі, усі разом»,

а інших називає «андроїди, яких я створив». Учитель пам'ятає майже всі події, і саме завдяки його співпраці ця книжка стала можливою.

Пролог: особистості Біллі Міллігана

(1)

Протягом останніх двох тижнів жовтня 1977 року в районі студентського містечка Державного університету Огайо трьох жінок за схожих обставин під погрозою пістолета примусили сісти у свої ж авто й виїхати за місто, де зґвалтували. Менш як за 40 годин після третього випадку детективи поліції вже зачитували 22-річному Вільяму Стенлі Міллігану його права. Арешт «університетського ґвалтівника» був неабияким успіхом для поліцейського відділку Колумбуса.

Один з обвинувачів, що вихвалявся перемогою в усіх справах про зґвалтування, казав: «Це дрібязкова справа. У нас блискучі докази. Відбитки пальців, свідчення жертв, описи зовнішності – усе. У захисників жодних шансів». Однак Гері Швейкарт та Джуді Стівенсон, молоді державні захисники, звернули увагу на дивну поведінку свого підзахисного. У перший день Швейкарт зустрівся з переляканим юнаком, який просив жінку-адвоката, бо він боїться чоловіків (тоді Гері повернувся в офіс, зазирнув у кабінет Джуді й вигукнув: «Агов, угадай, хто хоче з тобою познайомитися?»). А от під час другої зустрічі Мілліган повадився, як досвідчений пройдисвіт.

Пізніше Джуді Стівенсон розповідала, що вона побачила в тій камері хлопця з дитячим обличчям, який намагався вбити себе, б'ючись головою об стіну. І він аж ніяк не був схожий на хулігана у трансі.

Державні захисники звернулися до судді Джея Флаверза із запитом про проведення психіатричного обстеження Міллігана. Вони запідозрили, що їхній клієнт страждає на шизофренію, у зв'язку із чим не може бути притягненим до відповідальності. Суддя Флаверз направив запит у Південно-Західний державний центр психічного здоров'я в Колумбусі, штат Огайо. Там обстеження доручили психологу Дороті Тернер, яка швидко зрозуміла, що має справу із синдромом множинної особистості (СМО). Вона познайомилася та

поговорила з девідом (восьми-з-чимось-річним хлопчиком), який виходив «назовні», щоб прийняти страждання та битися головою об стіну. Він і розповів їй секрет про те, що перший «Біллі» (тобто особистість-ядро) спить усередині, бо артур (англієць) і рейджен (югослав) бояться, що він може накласти на себе руки, коли прокинеться.

Тернер читала про СМО, але на практиці з ним не стикалася, тому й зателефонувала своїй колезі доктору Стеллі Керолін (угорського походження) і попросила допомогти з діагнозом. Щоб жодним чином не вплинути на її висновки, Тернер лише повідомила, що арештований хлопець поскаржився на «провали в пам'яті» протягом усього життя. На основі цього факту й записів про випадки гарячки в дитинстві у його медичній картці Тернер спершу вирішила, що «провали» насправді були нападами епілепсії. Керолін також ще до зустрічі з підсудним припустила, що в нього можуть бути пошкодження мозку та епілепсія, але дивна усмішка на обличчі Тернер її спантеличила.

У оглядовій кімнаті у в'язниці Тернер познайомила колегу з денні, томмі, алленом і рейдженом. З кожним новим знайомством щелепа Керолін падала дедалі нижче й так і не повернулася на місце до кінця сеансу. Вона була приголомшена – особливо коли вийшов рейджен зі своїм виразним слов'янським акцентом та після кількох фраз сказав, що в усій в'язниці лише вона говорить як треба, без акценту. Пізніше Стелла Керолін дізналася, що рейджена варто боятися, але він все одно подобався їй більше за інших. З того самого дня вона жодного разу не сумнівалася, що у Міллігана справді синдром множинної особистості.

Згодом Керолін пояснила, що вже працювала з кількома пацієнтами зі СМО: «Якщо ви один раз відчуєте, як це – бути у присутності такої людини, – ви потім ні з чим це не сплутаєте. Це дуже сильне враження. Можна помітити переключення особистостей пацієнта – побачити цю зміну. Зрозуміти власну реакцію. Це двоїсте відчуття – одночасно емпатія і співчуття – але дуже сильне. У мене

воно виникло відразу, щойно я побачила Біллі Міллігана».

Коли колега підтвердила думку щодо множинної особистості, Тернер відразу зателефонувала Джуді Стівенсон, заявивши: «Я не маю права з тобою про це говорити, але якщо ти ще не читала книжку «Сивіла» – купи і прочитай».

Кілька днів по тому черговий у в'язниці зателефонував Гері Швейкарту додому: «Ви ніколи не повірите, що тут коїться з вашим клієнтом, – повідомив хлопець. – Він кулаком розбив унітаз у камері й уламком порізав собі зап'ястя».

Щоб запобігти майбутнім спробам накласти на себе руки, шериф наказав одягти на Міллігана гамівну сорочку. За якийсь час у камеру прийшов лікар, щоб перевірити стан Міллігана. Йому довелося покликати офіцера для підтвердження побаченого: той виліз з гамівної сорочки і спав, умостивши на неї голову, як на подушку.

Психолог Тернер запросила Джуді Стівенсон познайомитися з деякими особистостями Міллігана. Артур зі своєю бездоганною британською вимовою розповів їй, як посередництвом уяви допомагав молодшим збагнути суть втраченого часу. Він пояснив, що під час перебування в реальному світі особистість стоїть «на сцені» – а значить, у цей момент саме вона контролює свідомість. Усі інші в цей час можуть стежити за нею або спати десь поруч чи в тіні.

Стівенсон познайомилася з майстром-утікачем томмі, трирічною крістін (вона була першим альтер-его); з денні – підлітком, якого катував і гвалтував вітчим Чалмер; а також із алленом, балакучим шахраєм.

Протягом кількох наступних днів Стівенсон дізналася, що в безпечних умовах артур контролює, хто може виходити на сцену. Але в небезпечних місцях – як наприклад зараз у в'язниці, – домінує рейджен, а тому тут він вирішує, кому виходити в реальний світ. Це рейджен, сильний, як десятеро чоловіків, хранитель ненависті й захисник усієї внутрішньої родини, розбив унітаз.

Джуді запросила Гері Швейкарта познайомитися з особистостями Міллігана. Спершу він поставився до цього скептично, але особиста зустріч його переконала. Він був вражений і вирішив, що єдине, що можна зробити, – це просити суддю про повну психіатричну оцінку Міллігана на момент скоєння злочину та визначення його здатності відповідати перед судом.

(2)

Захищаючи Біллі, Швейкарт і Стівенсон наштовхнулися на дві перешкоди: відділ УДЗ Огайо¹ та Державна клініка Ліми для душевнохворих злочинців.

Оскільки зі свого покарання за пограбування Мілліган відбув лише два роки з п'ятнадцяти та вийшов за УДЗ, Джон Шумейкер, голова відповідального за звільнення відділу, вимагав негайно повернути його у в'язницю через порушення умов звільнення. Гері Швейкарт знав, як важко буде захищати психічно нестабільного підсудного у такій складній справі дистанційно, тому переконав суддю Флаверза не дозволяти повторно заарештовувати Міллігана, аж поки він перебуває під юрисдикцією Франклінського суду (у Колумбусі) і за нього відповідає Департамент психічного здоров'я Огайо.

Також було непросто перевести Біллі в місцеву клініку в Колумбусі. У штаті Огайо таких підсудних зазвичай відправляли у Державну клініку Ліми, де робили досудову психіатричну експертизу та, якщо це можливо, проводили відповідне лікування, щоб підсудний був у змозі відповідати перед судом. На жаль, майже всі юристи й лікарі знали, що гірше за Ліму лікарні в Огайо немає.

Швейкарт і Стівенсон переконали суддю в тому, що Біллі там не виживе і що очевидна унікальність його випадку потребує втручання спеціалістів та особливого лікування. Суддя Флаверз задовольнив їхнє прохання й перевів Міллігана у приватну лікарню Ґардінґа в Колумбусі. Відомий консервативний психіатр доктор Джордж Ґардінґ неупереджено ставився до випадків множинної особистості. Він погодився прийняти Міллігана у свою клініку та представити висновки в суді.

Протягом наступних шести місяців доктор Ґардінґ вів активну роботу, консультуючись зі знавцями СМО з усієї країни – особливо з доктором Корнелією Вілбур (це вона лікувала широковідому зі ЗМІ Сивілу). З її допомогою Ґардінґу вдалося віднайти десяткох

особистостей Біллі, враховуючи самого Біллі-ядро, про які згодом дізналося суспільство. Він також познайомив усіх особистостей між собою, що сприяло розвитку стану «спільної свідомості».

12 вересня 1978 року після семи місяців роботи з Мілліганом доктор Гардінг подав судді Флаверзу звіт на дев'ять сторінок, у якому описав медичну, соціальну й психіатричну історію Міллігана:

«Пацієнт повідомляє, що мати й діти страждали від садистської поведінки містера [Чалмера] Міллігана, а також від сексуальних наруг, що включали статевий акт. За словами пацієнта, це тривало близько року, коли йому було вісім чи дев'ять, зазвичай на фермі, де він лишався сам на сам з вітчимом. Пацієнт також зазначає, що він боявся, що вітчим може вбити його (!), оскільки той погрожував «закопати його у сараї та сказати матері, що він утік».

Від інших психіатрів та з відповідної літератури Гардінг дізнався, що майже всі випадки СМО походять від знущань у ранньому дитинстві – особливо сексуальних. Проаналізувавши психодинаміку стану Міллігана, Гардінг дійшов висновку, що самогубство біологічного батька позбавило Біллі батьківської уваги й дало поштовх розвитку сильного ірраціонального почуття провини, яке у свою чергу призвело до тривожності, внутрішнього конфлікту й розвитку нездорових фантазій. У такому стані «вітчим Чалмер Мілліган, користуючись потребою хлопчика у близькості та ніжності, використав його задля компенсації власних невдач садистсько-сексуальним шляхом...»

Коли вітчим бив матір Міллігана, хлопчик асоціював себе з нею, що примушувало його переживати «її жах і біль». [Це також призвело] «до появи певного страху їхнього розриву, через що він замикався в нестабільному світі власних фантазій з усією їхньою непередбачуваністю. У комплексі з побоями та сексуальними знущаннями це призвело до багаторазової дисоціації...»

Висновок доктора Ґардінґа був однозначним: «Моя думка така: пацієнт матиме змогу відповідати перед судом, коли всі його особистості зіллються в одне ціле... Пацієнт має психічну хворобу, через яку він не відповідав за свою злочинну поведінку... у другій половині жовтня 1977 року».

Бернард Явіч, прокурор округу Франклін, прийняв психіатричну експертизу Ґардінґа, тому суддя Флаверз проголосив, що в нього лишився єдиний варіант – виправдати підсудного. Таким чином, Вільям Стенлі Мілліган увійшов у юридичні статті як перша людина з множинною особистістю, яку визнали «невинною через психічну хворобу» у кримінальному злочині. Флаверз також рекомендував комісії з виконання покарань не відправляти Міллігана у Ліму, а натомість помістити його в клініку, де він міг би отримати лікування цього маловивченого і неоднозначного захворювання. Ознайомившись зі звітами й доказами, комісія погодилася із суддею й відправила Міллігана у Афінський центр психічного здоров'я на лікування під керівництвом доктора Кола, спеціаліста зі СМО.

(3)

У діагнозі Гардінґ нарахував десять окремих особистостей – усі вони були цілісними особами різного віку, статі, з різним рівнем розумового розвитку й іншими рисами. Серед них був також Біллі, особистість-ядро. Доктор Кол невдовзі відкрив існування інших особистостей.

Виявилося, що ще тринадцять особистостей не мали права займати сцену та не виходили в реальний світ, бо артур визнав їх небажаними. Використовуючи свій досвід роботи з іншими пацієнтами зі СМО, доктору Колу вдалося злити (або сплавити) 23 особистості в одне – у нову особистість, яка раніше не існувала. Цей «новонароджений» сплав знав абсолютно все про думки та дії всіх особистостей від моменту їхньої появи. Його назвали Учителем.

Афінський центр психічного здоров'я був відкритим лікувальним закладом, а не судовою лікарнею-в'язницею, однак Мілліган все одно мав деякі обмеження. Зокрема, він не мав права виходити з корпусу без дозволу доктора Кола. Програма лікування Біллі включала розвиток впевненості в собі та довіри між лікарем і пацієнтом, тому доктор Кол постійно збільшував ступінь його свободи. Спочатку йому дозволили виходити з приміщення лікарні у супроводі наглядача, потім – самостійно, під підпис у відповідному журналі, як і всім іншим пацієнтам. Скоро Мілліган міг насолоджуватися прогулянками територією лікарні.

Кілька місяців по тому Мілліган отримав дозвіл виходити в місто у супроводі двох наглядачів, щоб купити обладнання для малювання, внести отримані за картини гроші на банківський рахунок і зустрітися з новим адвокатом. Потім йому дозволили залишати територію клініки під наглядом лише однієї людини. Зрештою доктор Кол почав активну рольову терапію, що мала підготувати його до самостійних пересувань. Щоб уникнути непорозумінь щодо цього наступного кроку, доктор Кол повідомив про це директора

клініки, місцевий поліцейський відділок та комісію з умовнодostroкового звільнення.

Голова УДЗ Джон Шумейкер, на відміну від звичайної практики роботи з іншими достроково звільненими психічнохворими злочинцями, стежив за подальшим станом Міллігана та роботою його лікарів. Оскільки через рішення судді Флаверза йому не вдалося повторно ув'язнити Міллігана за порушення умов УДЗ, Шумейкер став чекати, поки його «вилікують» та випустять з-під опіки суду – тоді він зможе спробувати повернути його за ґрати ще на тринадцять років.

Мілліган почав виходити у місто. Якийсь час його подорожі проходили спокійно. Учителі пишався здатністю лишатися «злитим», і його важко було відрізнити від численних студентів Огайського університету. Такі успіхи в лікуванні переконали Джуді й Гері, що Біллі здатен вести звичайне життя.

На жаль, на відміну від інших пацієнтів зі СМО, яких лікують в умовах приватності та під вигаданими іменами, Біллі Мілліган від моменту свого затримання став публічною особою. Його ім'я постійно звучало по телебаченню та в газетах. Після встановлення діагнозу він разом зі своїм лікарем став цікавий усьому світові. У центральному Огайо цей інтерес мав ворожий характер. Політики стали критикувати доктора Кола та адвокатів Міллігана. Ані лікар, ані пацієнт тоді ще не знали, яка буря на них насувається.

30 березня 1979 року в газеті «Колумбус Диспетч» вийшла перша стаття про Біллі та його терапевта.

ЛІКАР ДОЗВОЛЯЄ ҐВАЛТІВНИКОВІ РОЗГУЛЮВАТИ МІСТОМ

Автор: Джон Швіцер

«Диспетч» з'ясував, що Вільям Мілліган, ґвалтівник з множинною особистістю, якого минулого грудня перевели до

Афінського центру психічного здоров'я, отримав дозвіл вільно й без нагляду пересуватися містом... Лікар Міллігана, девід Кол, повідомив журналістам «Диспетч», що Міллігану відтепер можна залишати територію клініки й виходити у Афіни...

Після цієї статті вийшли ще кілька з критикою лікування Міллігана. Одна з них мала заголовок «СИСТЕМА ПРАВОСУДДЯ МАЄ ЗАХИЩАТИ СУСПІЛЬСТВО».

Члени законодавчих зборів штату, Клер «Базз» Болл-молодший від Афін та Майк Стінціано від Колумбуса, розкритикували доктора Кола й лікарню, після чого ініціювали слухання щодо перегляду законів, згідно з якими Міллігана взагалі туди направили. Також вони вимагали змінити сам закон, який дозволяв формулювання «невинний у зв'язку з психічною хворобою».

Стінціано звинуватив (безпідставно) доктора Кола в тому, що він дозволив Міллігану «вільно мандрувати», бо таємно пише про свого пацієнта книжку, а значить, погана слава Міллігана йому на користь. Обидва політики вимагали провести розслідування в клініці. Їхні атаки підігрівалися майже щоденними статтями в газетах, тож директору клініки довелося обмежити свободу Міллігана територією закладу – поки не вщухне скандал.

Через несправедливість критики лікаря й жорстокість журналістів Учитель розпався. Мілліган втрачав контроль.

На суд відчайдушно давили з вимогою перевести Міллігана у Державну клініку Ліми для душевнохворих злочинців.

7 липня 1979 року на першій шпальті газети «Колумбус Диспетч» з'явилася стаття із заголовком червоними літерами «ГВАЛТІВНИК МІЛЛІГАН МОЖЕ ВИЙТИ НА СВОБОДУ ВЖЕ ЗА КІЛЬКА МІСЯЦІВ». У статті йшлося про можливість того, що через три-чотири місяці, за умови влучного трактування федерального закону Вищим судом США, Мілліган може опинитися на волі. Журналіст поспілкувався зі Стінціано і написав: «Він [Стінціано] попереджає: життя Міллігана

може опинитися в небезпеці, якщо хтось із жителів Колумбуса побачить, як він вільно прогулюється містом...»

За десять місяців безупинних атак політиків і ЗМІ суддя Афінського округу Роджер Джонс видав розпорядження про переведення Міллігана у клініку Ліми. Пізніше рішенням Апеляційного суду четвертого округу Огайо воно було визнане неправомірним через очевидне порушення прав Міллігана. Так 4 жовтня 1979 року Міллігана перевели за 180 миль² у клініку Ліми. Місце, яке називали пекельною лікарнею.

Саме тут і починається наша історія.

Вступ

Після раптового переведення Біллі Міллігана у Державну клініку Ліми для душевнохворих злочинців – заклад із максимальним ступенем безпеки, від якого адвокати намагалися його врятувати і який називали пекельною лікарнею, – я вирішив дізнатися трохи більше про це місце та його історію.

У архівах я знайшов дві статті з газети «Клівленд Плейн Ділер». Перша вийшла 22 травня 1971 року:

26 ПАЦІЄНТІВ ЛІМИ ПОВІСИЛИСЯ:

ЖОДНОГО РОЗТИНУ НЕ ПРОВЕДЕНО

Автори:

Едвард Велан, Річард Відман,

штатні кореспонденти Ліма, Огайо.

Вивчивши звіти коронера округу Аллен, журналісти «Плейн Ділер» з'ясували, що протягом останніх дев'яти років у Державній клініці Ліми повісилися 26 пацієнтів... Доктор Ноубл повідомив журналістам, що він не практикує проведення розтину у випадках повішення.

Колишній працівник клініки Вінсент ДеВіта (працював наглядачем з 1960 по 1965 рік) повідомив репортерам, що особисто знає про два випадки повішення пацієнтів через жорстоку поведінку персоналу.

Більшість самогубств були скоєні в доволі незвичний спосіб, який, вочевидь, є широковідомим у клініці. «Щоб убити себе

таким чином, потрібна чимала рішучість, – каже коронер, – адже будь-якої миті пацієнт може просто стати на ноги та припинити це».

У статті не сказано, який саме незвичний спосіб використали самогубці, – можливо, щоб не шокувати вразливих читачів чи щоб не поширювати його в інших клініках.

За чотири дні по тому в «Плейн Ділер» вийшла друга стаття:

КОЛИШНЯ РОБІТНИЦЯ ЗІЗНАЄТЬСЯ:

У ЛІМІ КАРАЮТЬ ЕЛЕКТРОШОКОМ

Автори:

Едвард Велан, Річард Відман,

штатні кореспонденти Ліма, Огайо.

Колишня робітниця, яка звільнилася з клініки Ліми через жорстоку поведінку з пацієнтами, учора повідомила журналістам «Плейн Ділер» що у клініці широко використовують електрошок для погроз і покарання.

46-річна місіс Джин Ньюман, хоробра учасниця жіночого волонтерського корпусу, повідомила, що особисто була свідком перетворення «пацієнта на овоч» застосуванням електрошоку...

Ми попросили місіс Ньюман пригадати подробиці: «Мене важко назвати слабкою людиною. Я багато чого бачила. Та повірте мені, нічого гіршого й уявити не можна. Та жінка за кілька хвилин перетворилася з людини на желе. Мене ледь не знудило. У Лімі електрошок не використовували для лікування – лише для залякування й покарання».

Я почав розуміти, чому Швейкарт і Стівенсон докладали стільки зусиль, намагаючись переконати суддю й Департамент психічного здоров'я не відправляти Біллі в Ліму.

І тепер через політичний тиск можновладців Огайо його переводять саме туди.

Беручи до уваги, що Біллі-ядро і у більш сприятливих умовах був схильний до суїциду, я хвилювався, що з ним буде в такому місці. Більшість альтер-его є втіленням механізмів захисту, але сам Біллі – той, у якого є свідоцтво про народження, – абсолютно не береже власного життя, через що артур і рейджен з чотирнадцяти років не дозволяють йому прокидатися (відтоді, як він намагався стрибнути із даху школи). Якщо в Лімі множинний Біллі раптом вийде у реальний світ, він може вбити відразу 24 людини в одному тілі.

І це ледь не сталося.

Після переведення Біллі я спробував провідати його, але новий лікар (до речі, без права роботи в психіатрії) дуже грубо мені відмовив – мабуть, таким чином проявлявся його страх, що я можу щось дізнатися.

Восени 1979 року Бюро інформації Ліми влаштувало день відкритих дверей у клініці, і я записався на екскурсію. Спочатку мою участь підтвердили, але пізніше повідомили, що доктор Льюїс Лінднер скасував перепустку, а моє ім'я внесли в список заборонених у кожному відділенні клініки.

30 січня 1980 року я отримав записки Біллі про те, що з ним відбувалось у клініці, а також лист він іншого пацієнта, який за кілька днів до цього телефонував мені.

Шановний сер!

Після того як ми з вами поговорили по телефону, я вирішив переписати свій лист. Дозвольте я одразу перейду до головного. За добу після того, як Біллі зустрівся зі своїм адвокатом, його перевели з корпусу № 5 у корпус № 9. У дев'ятому набагато

жорсткіші умови. Рішення про це ухвалили на щоденній нараді персоналу. Біллі був шокований, але впорався із цим...

Тепер мені з Біллі вдається зустрітися лише в зоні відпочинку. Він розказав, що на нього дуже тиснуть: заборонили всі відвідування, листи й телефонні дзвінки, поки він не звільнить своїх адвокатів. Йому також наказали припинити роботу над книжкою [яку пише цей автор про його справу] та всіляко залякують. (Мене теж звинуватили в тому, що я допомагаю Біллі з книжкою – так я зрозумів, що ці люди не хочуть публікування.)

Сподіваюсь, я був вам корисний. Якщо я можу ще чимось допомогти, будь ласка, звертайтеся.

З повагою, [ім'я приховано].

Я видаляю чи змінюю імена пацієнтів, сусідів, медсестер, наглядачів, охоронців і деяких молодших працівників, які з'являються в історії Біллі, щоб зберегти їхню конфіденційність.

Адвокат Біллі подав протест, тож згодом мені зателефонував заступник генерального прокурора й повідомив, що я знов можу відвідувати Біллі.

Оскільки доктор Лінднер не відповів на мій офіційний лист із проханням розповісти своє бачення подій у Лімі, я маю вказати використані джерела інформації. Опис його зовнішності та виразу обличчя я роблю на основі власного враження – я був присутній на судових засіданнях, куди його викликали. Опис сцен, де він фігурує, я наводжу за розповіддю Міллігана про їхні зустрічі. Дії Лінднера стосовно Біллі я передаю з медичних звітів або ж з його власних слів. Нарешті, моя оцінка його як психіатра ґрунтується на думках інших спеціалістів, які я знайшов у газетних статтях та інтерв'ю (наприклад, у «Плейн Ділер» від 19 серпня 1980 року).

У третій статті із циклу «Інспекція державної клініки Ліми» наводиться цитата директора Департаменту психічного здоров'я

Тімоті Моріца, який визнає, що багато пацієнтів скаржаться на відсутність терапії, але пояснює це тим, що через географічне розміщення в Лімі нестача кваліфікованого персоналу...

«Крім того, він [Т. Моріц] також зазначив, що не всі співробітники клініки наразі мають потрібну кваліфікацію. Наприклад, директор Льюїс Лінднер має диплом лікаря, але не психіатра. Рішення про призначення Лінднера на цю посаду Моріц виправдовує тим, що той, за його словами, хороший лікар. «У нас був вибір: або доктор Лінднер, або ніхто. Інших претендентів не було...»

За словами Моріца, рівень зарплати, який пропонує держава, не дозволяє взяти кращих спеціалістів. Він не має права пропонувати психіатру більше 55 тисяч на рік – а це набагато менше, ніж на аналогічній посаді деінде. Через це кваліфікованих кадрів у Лімі менше, ніж хотів би Моріц, а значить, у відносно некваліфікованих наглядачів широкі повноваження...

Протягом більшої частини цього періоду ми з Біллі не мали можливості спілкуватися. Йому не дозволяли без нагляду користуватись олівцем і папером, а час для письма під наглядом був обмежений. Біллі сприйняв це як виклик і завжди знаходив спосіб робити записи про події в стінах Ліми. Внутрішні діалоги особистостей, почуття та дії – усе це я взяв із таємно зроблених записів Біллі, які мені пересилали різні його відвідувачі.

Інший погляд на події ґрунтується на щоденнику Мері, який я прямо цитую. Ця сором'язлива жінка познайомилася з Біллі, коли теж була пацієнткою Афінського центру, а після переведення Біллі вона відвідувала його щоразу, як знаходила спосіб дістатися з Афін у Ліму. Зрештою вона винайняла собі кімнату неподалік від клініки й почала ходити до нього щодня. Усі спостереження, розмови з Біллі та свої почуття вона записувала у щоденник. Я вдячний їй за дозвіл

публікувати значну частину її записів, завдяки яким стали відомі неймовірні події.

Також я використовував інтерв'ю з адвокатами, психіатрами, громадськими захисниками, детективами й друзями Біллі. Загалом з усіма, хто тільки з'являвся в його житті протягом останніх дванадцяти років. Усе це я спробував зібрати в одне ціле. Можливо, ви помітите, що дещо я згадував у «Таємничій історії Біллі Міллігана» – і у цій книжці я користуюся нагодою розкрити все детально.

Якщо наступні дванадцять років життя Біллі здаватимуться вам химерними американськими гірками, сповненими неймовірних пригод, то лише тому, що так він їх і прожив.

Деніел Кіз

Жовтень 1993 року, Флорида

Частина 1

Божевілля

Розділ 1

Залишити сцену

(1)

Поліцейський фургон, який віз Біллі Міллігана до Ліми, проїхав крізь ворота, що впиралися в небо міцним колючим дротом, повз озброєну охорону й нарешті спинився біля приймального відділення.

Двоє поліцейських витягли ув'язненого пацієнта з фургона та повели вглиб старої будівлі із сірими коридорами, високою стелею і велетенськими вікнами до чотирьох метрів заввишки. Вони тримали його за заковані у кайданки зап'ястя і грубо штовхали вперед. Їхні підбори гучно цокотіли об блискучий лінолеум. Вони прямували в кінець коридору, до кабінету з табличкою «Приймальне відділення № 22». Усередині стояли два столи – один навпроти іншого. Здоровенна руда жінка з ластовинням на щоках чекала, поки один з поліцейських розстігне кайданки.

– Документи, – гаркнула вона.

Інший поліцейський простяг їй теку.

денні не міг зрозуміти, де він опинився й чому. Руки оніміли, зап'ястя боліли – раптом він усвідомив, що руки сковані в нього за спиною і просто зараз хтось знімає кайданки.

– Містере Мілліган, – мовила до нього жінка, не дивлячись в очі, – будь ласка, вийдіть на сцену.

По спині пробігли мурахи. Звідки вона знає про сцену? Це що, записано в його медичних документах?

Поліцейський праворуч схопив його за досі сковані руки й волосся і посунув на три кроки ліворуч.

– Хитрий він, цей волоцюга, – буркнув чоловік. – У фургоні виліз із клятих кайданок.

Тут денні зрозумів, чому охоронці сердяться й чому так туго стягнуті кайданки. Мабуть, томмі виходив на сцену під час поїздки й скинув кайданки. Руда дама наморщила ніс, наче запахло дохлим скунсом.

– Містере Мілліган, – знов сказала вона, вказуючи на підлогу, – якщо не хочете мати проблем, робіть, що вам кажуть.

денні опустил очі за її пальцем і побачив червоне коло. Виходить, вона мала на увазі не їхню «сцену свідомості», як називав це артур, а лише червону мітку на брудній підлозі.

– Дістати все з кишень! – наказала жінка.

денні вивернув кишені, показуючи, що там порожньо.

– У оглядову, розумнику! Роздягайся! – наказав один з охоронців.

денні увійшов у вказану кімнату і стягнув сорочку через голову.

– Руки вгору! Відкрити рот! Волосся назад за вуха! Повернися й поклади руки на стіну! – гримів охоронець, що увійшов слідом.

Виконуючи по черзі його команди, денні думав, чи збирається охоронець його мацати. Е ні, він не дозволить чоловікові себе торкатися – він утече зі сцени й дозволить рейджену з ним розбиратися.

– Покажи стопи. А тепер нагинайся та розсувай сідниці. Вочевидь, цьому чоловікові подобається його робота?

Чоловік перевірів одяг Біллі, жбурнув його в корзину й видав замість нього сині штани та сорочку.

– У душ, придурок!

Ноги денні сковзалися на слизькій підлозі. Відчиняючи важкі залізні клепані двері, він ударився пальцем на нозі. За дверима зі стіни напроти стирчала іржава труба, з якої текла вода. Він став під воду й миттю відскочив – вона була крижаною. За мить кран автоматично зачинився і всередину увійшов чоловік у білому одязі та гумових рукавичках. У руках він тримав спрей проти вошей, яким почав бризкати денні, наче статую, яку треба пофарбувати. В очах

запекло, від смороду він почав задихатися. Чоловік нарешті закінчив його дезінфікувати, жбурнув на підлогу паперовий пакет, повернувся й вийшов – так само без жодного слова.

У пакеті були зубна паста, щітка, гребінець і склянка для аналізу сечі. денні витерся, натягнув на себе синій одяг, міцно взяв пакет і попрямував за наглядачем коридором крізь безліч решіток у крихітну кімнату. Тут він заплющив очі й залишив сцену...

(2)

томмі прокинувся на дивній койці в кімнаті, схожій на камеру у в'язниці. Чому волосся мокре, а в роті все пересохло? «Де я? – подумки гукнув він. – Як я тут опинився?» Він підскочив і прислухався. Ніхто не відповідав. Щось тут не так. Він завжди міг поспілкуватися з артуром з того самого дня, як доктор Кол створив спільну свідомість. Але тепер ніхто не відповідає. Наче його відключили. Навіть гудок не йде.

Що за маячня?! Тіло били дрижаки. Треба знайти трохи води – намочити губи й утамувати спрагу. І роздивитися це місце й пошукати можливості втечі.

Він вийшов із дверей і примружив очі від яскравого світла. Виявилось, що його кімната – одна з багатьох уздовж коридору. Ліворуч у дальньому кінці коридор був перегороджений ґратами. томмі повернув праворуч і побачив величезну кімнату, з якої виходили ще кілька таких самих коридорів. Наче спиці колеса.

Навколо головного бюро юрбилися наглядачі. Коридор, що починався навпроти бюро, теж було перегороджено ґратами – мабуть, це шлях звідси в інший корпус цієї установи, подумав томмі.

У дальньому кінці великої кімнати стояли стільці та столи. Люди сиділи і на стільцях, і на столах, і просто на підлозі. Один чоловік говорив кудись у повітря. В іншому боці кімнати томмі побачив фонтанчик з водою, з якого хтось пив. За ним вже вишикувалася черга. томмі ненавидів черги, але зараз обережно підійшов і зайняв

місце. Нарешті підійшла черга чоловіка, що стояв перед ним. Він нахилився, і томмі помітив, що цівочка води не потрапляє йому в рот, а б'є просто в обличчя. Стало шкода цього зомбі, але він не втримався від усмішки.

Раптом з напівтемного коридору вийшов чоловік, заволав і кинувся до фонтанчика. Чоловік, що намагався попити, не відреагував на крик. томмі відскочив убік, і чоловік з усієї сили обома руками вдарив нещасного проміж лопаток. Той впав обличчям на фонтанчик, і кран зник у його оці. Нарешті він підвівся, і томмі побачив криваву рану замість ока.

По тому томмі поплентався назад у свою кімнату, з усіх сил намагаючись не блювати. Він сів на ліжко, стиснув руками простирадла і став думати, як же ними себе задушити. Якщо він не знайде спосіб повернутись у Афінський центр до доктора Кола, то просто помре тут.

томмі ліг, заплющив очі та залишив сцену, шукаючи в темряві сон...

(3)

– Міллігане!

кевін аж підскочив на ліжку та поспіхом відчинив двері.

– Міллігане! У коло!

Зі свого в'язничного досвіду кевін уже знав, що колом називають ніяк фізично не обмежену територію метрів три діаметром навколо столу головного наглядача в кімнаті, куди сходяться коридори. Наближатися до цього місця слід обережно, бо без прямого наказу заходити туди не можна. А якщо не хочеш стусанів, то краще заходити туди, схиливши голову, як раб. кевін увійшов у коло та спинився на значній відстані від столу. Не дивлячись на нього, головний ткнув пальцем у двері, біля яких стояв лисий наглядач, і буркнув:

– Док прийме тебе наступним, Міллігане. Стань біля стіни.

Е ні, не мене. Я не говорю з мозкоправами.

Виходячи з кола, кевін залишив сцену.

лі вже давно вештався у темряві навколо. Як же так вийшло, що тепер йому можна вийти на сцену? артур відсторонив його за небезпечні витівки, через які всіх закривали в ізоляторі. Як і кевін, лі давно був небажаним – ще з часів ув'язнення у Лебаноні, штат Огайо. Тож якщо лі знов стоїть на сцені – виходить, це небезпечне місце, і керує тут рейджен. лі роздивився навколо й вирішив, що вони у якійсь лікарні на кшталт в'язниці – у такому місці правити точно має хранитель ненависті.

– Міллігане, твоя черга!

У кабінеті лікаря підлога була вкрита м'яким килимом кольору какао, на якому стояли оббиті штучною шкірою стільці. Доктор сидів за столом і дивився на Біллі через трохи затемнені окуляри.

– Містере Мілліган, мене звати доктор Лінднер. Я головний лікар Державної клініки Ліми для душевнохворих злочинців. Я читав вашу

історію хвороби, а також газети. Тож перш ніж ми почнемо, я хочу, щоб ви знали: я не вірю у ваш синдром множинної особистості.

Так от де вони! У дурці в Лімі! У тому самому місці, від якого його так хотіли вберегти адвокати!

лі роздивився зморщене обличчя лікаря, рідку козлину борідку, близько посажені очі й лоб з високими зализинами. Ззаду волосся в нього звисало на воріт білої сорочки. Темно-синю краватку тримала потерта булавка зі знаком миру з шістдесятих. Після цього лі сконцентрувався на його голосі, виразах обличчя й манерах – щоб потім скопіювати. Загалом слухати його було ніколи. Він щось там казав про правила. Тут як у бейсболі: у тебе є три страйки³, тільки після третього ти не сідаєш на лаву, а лягаєш – тобто тебе прив'язують до ліжка в місці під назвою «крижаний ізолятор».

Пародіювати цього типа буде нескладно.

Задзвонив телефон, і Лінднер узяв слухавку.

– Так, він зараз у мене, – відповів він комусь. Потім ще трохи помовчав і додав: – Ага, так, подивимося, що можна зробити, – він поклав слухавку та продовжив лагіднішим тоном: – Мабуть, ви вже здогадалися, що це дзвонили стосовно вас.

лі кивнув.

– Деякі джентльмени хочуть поговорити з вами.

– Якись психи?

– Ні. Їх цікавить ваш випадок. Вони їхали аж із Дейтона, щоб познайомитися з вами.

лі здогадався, про кого мова. Це ті журналісти, що готові й батька продати заради договору на публікацію книжки про Біллі Міллігана. Коли Учитель і Біллі відмовили їм і почали працювати з письменником, вони взялися писати огидні статті. лі розсміявся:

– Скажіть їм, нехай ідуть під три чорти! – вигукнув він голосом Лінднера, повернувся й залишив сцену. Зник за кулісами.

За п'ятнадцять хвилин по тому денні вийшов з кімнати туди, де було більше світла. Він хотів прочитати статтю в журналі «Поля і річки» про догляд за кроликами. Йому подобалися кролики... Було б добре зараз мати кролика – погладити його м'якеньку шерсть. Він відкрив журнал і побачив картинку, де показували, як зняти з кроля шкіру, дістати нутроші та підсмажити – денні негайно жбурнув від себе журнал, наче той горів.

Його обманули.

На очі навернулися сльози. Згадалося, що зробив з кролем Чалмер. денні тоді було майже дев'ять. Тато Чал узяв Біллі на ферму, щоб той допоміг косити траву...

Біллі побачив, як із нори вискочив великий кріль і помчав геть. Він підійшов і нахилився – у ямці лежало крихітне сіро-коричнєве кроленя. Косарка може вбити його, тому Біллі взяв малого й сховав під футболку.

– Я знайду тобі новий дім, і ти будеш там жити. Ти лишився сам, маленький, а дитячих будинків для кролів тут немає. Я не можу взяти тебе до себе, бо тато Чал не дозволить. Але я віднесу тебе в поле, і ти знайдеш там свою маму.

Почувся гудок трактора, а значить, треба бігом принести Чалмеру пива. Хлопчик побіг до машини, узяв з холодильника бляшанку пива й кинувся у двір, де у тракторі чекав на нього Чалмер. Біллі простяг йому пиво. Той відкрив бляшанку та зиркнув на хлопця:

– Що там у тебе?

– Кролик. У нього нікого немає. Я хотів би забрати його додому, поки не знайду кращого місця для нього. Або ж поки він не підросте й не зможе жити сам.

– Ану покажи.

Біллі дістав кроленя.

– Не можна отак брати його додому. Треба спочатку його скупати. Пішли туди, до гаража.

Хлопчина повірити в це не міг: Чалмер про когось дбає.

– З кроликами треба обережно. У них бувають паразити та все таке інше. Твоя мама буде страшенно зла, якщо ти принесеш його додому з паразитами. Потримай його.

Чалмер зайшов у гараж та приніс каністру й ганчірку.

– Дай мені, – він схопив тварину за шкірку та облив бензином. Різкий запах ударив у голову.

– Що ти робиш? – здивувався денні.

Чалмер дістав запальничку, чиркнув біля мокрої шерсті та кинув кролика не землю. Біллі закричав. Кролика охопило полум'я. Він несамовито стрибав навколо, бився об стіни та лишав по собі крихітні острівки вогню.

– Ну що, подобається, га? Подобається, матусин синочку? – волав Чалмер крізь сміх. – Подобається вухате барбекю, га?!

Біллі продовжував кричати. Це він винний. Якби він лишив кроленя в норі, воно б і досі було живе.

Чалмер ударив Біллі в обличчя та продовжував бити, аж поки його крики не вщухли до схлипів.

У кімнаті відпочинку відділення № 22 денні витирив сльози, відсуваючи ногою той журнал якомога далі. Потім обійняв руками коліна й почав роздивлятися людей, що проходили повз. Він думав, чи прийде до нього Мері. Йому подобалася Мері, бо вона була така ж сором'язлива й боязка, як він. І коли йому страшно, вона сідає поруч і бере його за руку. Тут він часто сходив зі сцени, бо томмі теж любив бути з Мері. томмі говорив їй, що хоч вона теж пацієнтка, та все одно розумніша за багатьох людей. І щоб вона приходила частіше.

Але Мері тут немає.

З оглядової кімнати лікаря вийшов пацієнт зі стиснутими в кулаки руками. Він підійшов до денні, з усієї сили вдарив його в обличчя та кинувся бігти геть коридором. денні впав на підлогу. З очей знов полилися сльози.

Чому ніхто його не спинив? Чому ніхто не допоможе йому? Хіба це не дивно, що чоловік виходить із кабінету лікаря та ні за що його б'є? Наглядачі розсміялись, а один з них гукнув: «Перший страйк, містере Мілліган!»

Але цього денні вже не чув. На його місце став девід – він мав прийняти біль, хоча й сам не знав, за що. Потім вийшов джейсон і почав кричати, теж не знаючи чому. Він кричав доти, доки наглядачі не забрали його.

Тільки Учитель, що тихо спостерігав за всім з глибин свідомості, знав усі відповіді. Знав він і те, що перший день у клініці Ліми був лише розминкою.

Розділ 2

«Мері, Мері...»

(1)

Звістка про те, що Біллі з Афін переводять у Ліму, шокувала Мері. Мініатюрна молода жінка з блідим обличчям і коротким каштановим волоссям провела з Біллі багато часу, і її почуття розвинулися від простої цікавості до ніжної турботи.

Про рішення перевести Біллі Мері почула від медсестер та інших пацієнтів. Їй хотілося вийти зі своєї кімнати й піти з ним попрощатися. Вона розривалася між цим бажанням і потягом замкнутись у собі, та зрештою вийшла в загальну кімнату, сіла на диван, охайно поклала руки на коліна та крізь товсте скло окулярів стала стежити за головним входом.

Вона згадувала, як спершу почула голос Біллі, а вже потім побачила його. Це сталося через кілька тижнів після того, як вона приїхала у Афінський центр для лікування депресії. Мері була дуже сором'язливою й майже не виходила з кімнати, але одного разу почула, як за її дверима хтось розповідав медсестрі про ті страшні речі, які зробив Чалмер Мілліган зі своїм пасинком: зґвалтував його та закопав живцем.

Мері було дивно і водночас цікаво слухати це. Було дуже шкода молодого чоловіка. Виходити з кімнати не хотілося, тому вона просто сиділа під дверима й підслуховувала його розповідь про ці страшні події. Потім вона збагнула, що вже чула цей голос – по радіо, у передачі «Зважимо всі факти». Там розповідали про його синдром множинної особистості та вмикали запис, на якому Біллі розповідав про бажання боротися проти жорстокості стосовно дітей. Їй дуже сподобався його голос.

Наступного дня в загальній кімнаті він підійшов до неї: мовляв, хтось тут каже, що вона любить читати, і він вирішив дізнатися, що саме вона читає. Хлопець сподобався Мері відразу. Здавалося, він був таким живим. У його житті були періоди депресії та пригнічення, але тоді він справляв враження дуже енергійного та яскравого чоловіка. Навколо майже всі були дуже хворі, тому її депресія через це лише поглиблювалась. А тут він, такий живий, розповідає про свої плани на майбутнє, як розпочне нове хороше життя й боротиметься проти жорстокості.

Тоді Мері не знала, що відбувається, але згодом усвідомила: він обрав її. Він прагнув її уваги. Він хотів, щоб вона віталася з ним. Спочатку вона просто дивилася на нього і слухала – сама ж зовсім не говорила. Її лякав власний інтерес до нього. Біллі ж хотів допомагати людям, він не міг просто сидіти й дивитись, як терапевти не можуть нічим зарадити. Йому хотілося бути корисним й іншим пацієнтам. Він сам так казав.

Біллі вчив її говорити про свої почуття. Розповідав, що сам навчився висловлювати почуття лише в лікарні Гардінґа після затримання. Казав, що якщо відкритись і почати довіряти лікарям – вони зможуть допомогти. А коли замкнешся в собі, то ніхто вже не допоможе.

Однак найчастіше говорив він. Одного вечора він дві години поспіль розповідав їй, як подолати депресію. Вона вважала, що він помиляється, що поспішає з висновками – але нічого так і не змогла відповісти. За якийсь час він змінив платівку й почав довгу промову на тему «треба бути сильною і наказати мені стулити пельку». Мері постійно чула, що вона надто сором'язлива й замкнута, а люди користуються тим, що вона просто не здатна попросити їх припинити.

Дещо з його слів дратувало Мері, але вона все одно ним захоплювалася. Сама вона чудово знала, що любить відсторонено спостерігати за людьми та вивчати їх, і що цілком здатна змусити будь-кого стулити пельку – просто в неї немає такого бажання.

Нарешті вона не витримала:

– Ну от, тепер усе, годі, стули вже пельку.

Він аж сіпнувся, кинув на неї ображений погляд і буркнув:

– Не обов'язково було це ТАК казати.

З того часу вона почала дедалі більше говорити з людьми та зрештою стала відкритішою до Біллі. Вона дуже хотіла з ним говорити, але ніяк не могла подолати сором'язливість, що охоплювала її у його присутності. Він випромінював силу й енергію, а вона вважала, що не відповідає йому. Незважаючи на це, Мері вважала Біллі дуже ніжним, чуттєвим та уважним. Вона боялася молодих хлопців свого віку, але не Біллі. Він лякав її не фізично, а інтелектуально.

Пізніше Мері згадувала, як у Афіньському центрі з'явився Гас Голстон. Того дня виявилось, що вони з Біллі знайомі ще з Лебанонської в'язниці для неповнолітніх. Вони сідали вдвох і говорили, як справжні криміналітети. Мері це не подобалося. Їй не імпонував такий жорстокий і навчений життям Біллі – Біллі, якого вона знала як жіночного і м'якого, як художника. Отой інший Біллі був не такий.

Голстон казав, що його посадили за ґрати за торгівлю кокаїном. Біллі опинився там у сімнадцять років за те, що рейджен побив і пограбував чоловіка, який хотів його зґвалтувати біля магазинчика на шосе. А ще за пограбування аптеки в Ланкастері, хоча власник закладу пізніше і визнав, що він помилився і «це не той хлопець, який мене пограбував». Здавалося страшенно несправедливим, що адвокат умовив психічнохвору людину зізнатися в тому, чого вона не робила. У результаті хлопця на 2–15 років кинули за ґрати, а його навіть не було на місці злочину.

Також Мері почала хвилюватися, коли почула, що кожного разу як Біллі викликають у суд для розгляду можливості звільнення, у залі присутній представник відділу УДЗ – щоб арештувати його за порушення умов УДЗ, якщо Департамент психічного здоров'я вирішить його звільнити. Начальник цього відділу, Джон Шумейкер, з

нетерпінням чекав можливості повернути його у в'язницю, як сказав їй Біллі.

Одного дня вона почула, як Біллі говорить з іншою пацієнткою. Мері хотілося, щоб він звернув увагу на неї, тож вона вийшла зі своєї кімнати та вмостила в одному з надто твердих крісел. Біллі ж був настільки захоплений розмовою, що, здавалося, і не бачив її. Потім він пішов у свою кімнату, повернувся звідти з альбомом для малювання і продовжив розмову. Раптом Мері побачила, що він почав малювати її, а не ту дівчину. Малюючи, Біллі пояснював своїй співрозмовниці: «Коли я не можу зрозуміти людину, я її малюю. Іноді навіть інакшою, не такою, яка вона є зараз, – молодшою чи взагалі іншого віку. Так я намагаюся краще зрозуміти, що це за людина».

Мері позувала з особливо депресивним виразом обличчя, наче навмисне ускладнюючи йому роботу. Він потім сказав, що її губи з опущеними куточками та сумний погляд так і залишилися – постійне вираження абсолютного відчаю.

Коли наглядачі закували його в кайданки, наче тварину, та повезли в Ліму, вона знала, що той жорстокий злочинець у ньому зможе це пережити. А от за ніжного художника вона боялася.

Її думки урвав прихід доктора Кола. Він був дуже пригнічений – значить, чутки про Ліму правдиві. Доктор на мить спинився біля Мері й глянув на неї. «Біллі повернеться?» – прошепотіла вона. У відповідь той лише похмуро похитав головою. Мері підскочила й чкурнула у свою кімнату, щоб ніхто не бачив, як вона плаче. За якийсь час вона опанувала себе, витерла сльози і підійшла до вікна. Вона думала, чи дозволили Біллі взяти з собою малюнки, бо вона ще не бачила жодного свого портрета...

Розділ 3

Сплутаний час

(1)

Термін «сплутаний час» вигадав артур, щоб пояснити іншим хаос, який панує у свідомості, коли ані він, ані рейджен не можуть контролювати сцену. Будь-хто без дозволу може виходити в реальність, і небажані користуються цією можливістю. Часто з катастрофічними наслідками.

Саме під час такого періоду адалана захотіла, щоб рейджен залишив сцену на паркінгу біля університету в Огайо, та, погрожуючи пістолетом рейджена, викрала студентку. У цьому пізніше зізналася сама адалана – у лікарні Гардінга з нею говорила Дороті Тернер, коли вона раптом розплакалась і все розповіла. Для неї це був спосіб відчувати хоч трохи ніжності й ласки – хлопці цього б не зрозуміли, казала адалана. Вона не усвідомлювала, що робила це тричі протягом двох тижнів, і що це злочин, який називають зґвалтуванням, хай навіть це і відбувається між двома жінками. Пізніше, коли доктор Гардінг допомагав хлопцям розвинути спільну свідомість, адалана спостерігала за цим з-поза сцени. Вона зрозуміла, що настав час відповідати за жахливі речі, які вчинила з тими жінками.

У Лімі знов настав період сплутаного часу, і адалана вийшла на сцену. У ніс вдарив огидний запах туалету в її кімнаті, і вона відразу залишила сцену, поки не знудило. Вона лишилася поруч і стала слухати інших, але нічого не зрозуміла. рейджен помітив її внутрішнім оком і обізвав падлом за те, що вона зробила. А потім додав, що вб'є її, якщо випаде така нагода. адалана у відповідь закричала, що і сама себе вб'є.

артур спробував з нею поговорити, але через домінантне становище рейджена в умовах цієї клініки всі ментальні системи відключилися. артур почувався як авіадиспетчер, який без своїх радарів і приладів намагається запобігти катастрофі, а всі пілоти сліпі й божевільні.

Потім на сцену вийшов девід – закричав і почав битися головою об стіну. Маленька крістін заплакала. Вгамувати люті рейджена могли тільки діти, а особливо крістін. Він розумів, що періоди сплутаного часу шкодять дітям, які можуть випадково вийти на сцену та опинитися в небезпеці. рейджен не хотів відмовлятися від домінантної позиції, але погодився передати артуру право головувати в цьому ментальному бедламі. Так артур отримав змогу обирати, кому виступати в новому середовищі клініки.

Він одразу випустив на сцену аллена.

аллен нерухомо лежав на ліжку. Було таке відчуття, що від першого ж руху тіло розсиплеться, наче сухе печиво. Від антипсихотичного засобу «Стелазин», що його прописали йому лікарі як транквілізатор, у роті пересохло, а губи потріскалися. Здавалося, що ліжко разом з ним невпинно обертається, і довелося схопитися руками за матрац, аби не впасти на підлогу. Через коротку вовняну ковдру, що прикривала його груди, волосся піднялося сторчма, і все тіло свербіло. Почухатися він не ризикував. А найгірше те, що треба було розплющити очі й роздивитися, що тут коїться. Протягом сплутаного часу в аллена не було можливості ні з ким поговорити, тож він і гадки не мав, де саме опинився й чому.

Надмірна цікавість могла й убити.

аллен позіхнув, потягнувся й потер обличчя долонями, щоб збудити відчуття. У новій кімнаті були вичищені до блиску рожеві стіни, що якимось неймовірним чином мали все одно брудний вигляд. Ліжко дране. Туалет з тарганами. Подерта шафка без ручок на шухлядах. Пошкрябане жерстяне дзеркало на стіні. От би зараз

барабани! Щоб хоч трохи розвіятися. Натомість він вистукав якийсь ритм об шафку.

Почувся гучний металевий дзвін, що вмить розбив тишу. Ключі. По спині побігли мурахи. Ключі тюремного наглядача. Це не палата лікарні – це бісова камера!

М'язи на горлі напружилися. Тіло трусило від холоду й страху. Він швидко витер рукою сльози з очей – цього ніхто не має бачити. Двері почали відчинятись, і він уперся в них злим поглядом, чекаючи на візитера.

Увійшов товстенний наглядач, реготнув і кинув:

– Вставай, Сивіло! Берло не чекатиме!

аллен, похитуючись, підвівся, кинув оком у пошкрябаний шматок металу, звідки на нього подивилося власне обличчя. Він ледь не розсміявся. Дрижаки вгамувалися. Він уже десятки разів отак опинявся хтозна-де – чого ж зараз боятися? Доріжки засохлих сліз на щоках покращили аллену настрій. Це те саме, що вийти на сцену й розповідати смішні анекдоти, коли в самого життя розривається на шмаття. Так робив його рідний батько, комік Джонні Моррісон, на сцені у Маямі. У своїй прощальній записці самогубець написав: «Ще один жарт наостанок. Маленький хлопчик питає: “Мамо, а хто такий перевертень?” – “Стули пельку та причеши обличчя!”»

Бум! Оплески!

– Шикуйтеся в чергу на роздачу, телепні!

– Лайна наїжся, Оггі! – гаркнув хтось у відповідь.

У коридорі почулося човгання ніг по лінолеуму. аллен вийшов з рожевої кімнати та побачив, як із коридорів у велику центральну кімнату стікаються люди й збираються перед дверми-ґратами. Він і собі став у загальну чергу. Чалмер колись теж кричав йому «очі вниз!» – тут він так само поспіхом опустил погляд і став розглядати підлогу. Це він умів робити майстерно. Оскільки ніхто нічого йому не сказав, він, вочевидь, робив усе як слід. Краще не дивитися нікому в очі – так безпечніше. Так ніхто не буде з ним говорити чи затівати сварку. І не треба буде нікого впізнавати чи когось запам'ятовувати.

– Ану стань у чергу! – гаркнув лисий наглядач.

– Так-так, містере Флік, – відповів пацієнт.

Пришкандибали ті, хто запізнився, і стали акуратними чергами вздовж стін.

– Відділення «А»! Рушай! – знов крик наглядача.

Поки що він був у безпеці.

Черга велетенською багатоніжкою повзла коридором, потім сходами вниз у трьохсотметровий тунель. аллен усю дорогу не відривав погляду від ніг, і лише в тунелі наважився озирнутись. Уздовж стін тяглися товсті труби опалення й газу, які робили і без того вузький коридор украй тісним. Від грюкоту машин та якихось вибухів дзвеніло у вухах. Тут навряд чи було безпечно: будь-яка з труб опалення могла тріснути, і всю чергу миттю залило б окропом. Графіті на стінах лишились би єдиним свідченням їхньої безславної смерті. Він почав вистукувати пальцями похоронний марш, підіграючи собі шарканням кроків.

Нарешті вони опинилися в їдальні. аллен почув у голові запитання. Що це за відділення? Чому вони тут? Чи знають вони, хто він? Жарт про Сивілу свідчив, що знають. Треба триматися за реальність. Не можна дозволити страху себе приспати. Треба тримати зв'язок з артуром і рейдженем, з усіма іншими. Треба дізнатися, що тут відбувається. І краще за нього цього ніхто не зробить. Сплутаний час завжди був вступом до внутрішнього вибуху. А значить, насувається війна всередині.

Оскільки сушений горох, холодна картопля та глевкі макарони у його шлунку надовго не затримаються, аллен вирішив з'їсти трохи хліба, запиваючи його розчинним напоєм «Кул-Ейд».

Дорогою назад у відділення він раптом усвідомив, що не знає, у якій він палаті. Як можна бути таким дурним?! Він не подивився номер на дверях, коли виходив! Господи, це ж його викаже! Усі знущатимуться, називатимуть його ідіотом та іншими образливими словами!

Він плівся коридором та обмацував кишені – можливо, там є якась підказка. Нічого. Лише напівпорожня пачка цигарок. аллен увійшов у тьмяну загальну кімнату з дерев'яними лавами та стільцями вздовж стін. Стелю перетинали під безліччю кутів труби, які загрозливо шипіли. Рожеві стіни – як і всюди тут. Вікна метр на півтора за товстими ґратами й сітками. Підлогу вкривала біло-сіра плитка з чорними швами. У кутку під захистом решіток сиділи наглядачі аллен умостився на лаві в кутку й опустил голову на руки, щоб витерти піт з лоба. Чорт забирай, як же йому знайти свою кімнату?

– Привіт! У тебе все нормально?

Шокований, аллен підняв голову й побачив стрункого чоловіка з бородою та темними очима.

– Слухай, а... а ти випадково не той хлопець з купою особистостей? Про тебе розповідали по телевізору. І в газетах писали, – чоловік і не звернув уваги, що аллен не відповів.

аллен кивнув, намагаючись вигадати, що ж відповісти.

– А я з сорок шостої камери – ми сусіди, – продовжив він. – Сорок п'ять і сорок сім – аллен закарбував це у пам'яті. Чоловік сів поруч.

– Я бачив твої картини в журналах. І по телевізору. У тебе чудові пейзажі! І натюрморти теж. Я й сам трохи малюю, але до тебе мені далеко. Може, ти даси мені якось кілька порад? Звісно, якщо у тебе буде вільний час.

аллен подумки всміхнувся фразі «вільний час», але продовжував мовчати. Чоловік дивився на нього, чекаючи згоди, і зрештою аллен вичавив з себе:

– Так, звісно, тільки я малюю лише портрети.

Чоловік усміхнувся вже тепліше.

– Слухай, ти розслабся трохи. Це та ще діра, але ти звикнеш. Не переймайся щодо товстуна Оггі, а от містерові Фліку довіряти не варто. Це отой, лисий. Він лиже зад директору. Я тут три роки і зістарився лише на десять. Мене звати Джоуї Менсон, – він

підморгнув, підвівся й пішов геть, махнувши рукою, мовляв, розслабся.

аллен струсив попіл з цигарки і пішов шукати свою кімнату. У сорок сьомій було повно незнайомих речей, тож він пішов у сорок п'яту. Тут на шафці скотчем були приклеєні фото матері Біллі, а ще сестри й брата. Між шафкою і туалетом аллен виявив паперовий пакет зі своїми особистими речами, а ще – кілька зім'ятих листів, адресованих Вільяму Міллігану у відділення № 22. Вочевидь, його недавно перевели у нове відділення, бо якби він був тут давно, Джоуї Менсон уже був би з ним знайомий. Це вже краще: значить, ніхто тут не чекає, що Біллі має його знати.

У двері гучно постукали. аллен повільно відчинив і відсахнувся назад: закриваючи собою весь прохід, на нього дивився двохметровий Голіаф. Чоловік важив, мабуть, кілограмів 130 і мав величезні руки. Такий запросто ламає людям кістки!

У одній руці він тримав пластиковий бідон з холодним чаєм, а іншу простягнув для привітання.

– Привіт, я Ґейб.

– Я Біллі, – відповів аллен і потис його гігантську долоню. Голос у нього був знайомий. Мабуть, це він в обід порадив Оггі наїстися лайна – він один був достатньо великим для такого.

Незважаючи на загрозливі розміри й неголене обличчя, його рідке русяве волосся і блакитні очі справляли приємне враження. Не Голіаф, а швидше Давид.

– Сподіваюся, ти не зек у пересилці, – сказав Ґейб м'яким приємним голосом.

– Не знаю, – знизав плечима аллен.

– Якщо не знаєш – значить, точно не зек. Я боявся, що ти зек. У нас у відділенні «А» давно не було новеньких. Двадцять один місяць. А значить, ми, пересильні Ашермана, скоро поїдемо назад у свої тюрми, – він кинув на аллена зацікавлений погляд, чекаючи на підтвердження.

– Я не з тюрми приїхав, – відповів аллен.

Велетень згадав Ашермана. Це ім'я якось називав Гері Швейкарт – коли вони говорили про закон, що якийсь час існував у Огайо. Згідно з ним, у Ліму могли відправляти ґвалтівників та інших правопорушників із в'язниць, якщо вважалося, що тут їм зможуть вправити мізки. Гері казав, що в клініці активно застосовують електрошок, і багато пацієнтів-в'язнів перетворилися на овочі, а дехто навіть повісився. Цей закон невдовзі відкликали, бо штат визнав його антиконституційним. Тож в'язні Ашермана мали повернутися назад у свої в'язниці, хоча Департамент психічного здоров'я й не квапився з цим.

– То що ти тоді тут робиш?

– Невинний через психічну хворобу, – пояснив аллен. – Я проходив лікування у відкритій клініці, але мене перевели сюди через тиск політиків.

Ґейб кивнув і сьорбнув зі свого бідона чаю.

– Люди зазвичай п'ють зі склянок, але для мене то один ковток. Хочеш чаю?

аллен усміхнувся, але відмовився. Раптом з-за спини велетня почувся високий голос:

– Ану посунься, биче! Усі двері загородив!

З-під пахви Ґейба винирнув маленький чоловічок:

– Привіт...

– Цього хама звати Боббі Стіл, – познайомив їх Ґейб. Боббі був настільки крихітним, наскільки Ґейб здоровенним. Маленькі карі очі, темне кучеряве волосся й різці, що стирчали вперед, наче ікла, робили його дуже схожим на мишу.

– Ти звідки? – спитав Боббі.

– З Колумбуса, – відповів аллен.

– О, мій друг Річард теж звідти. Ти випадково не знайомий з Річардом Кейсом?

аллен похитав головою.

Ґейб одним рухом руки розвернув Боббі обличчям до дверей.

– Ну все, дамо містеру Міллігану можливість трохи оговтатися. Він нікуди не подінеться, – він привітно всміхнувся аллену. – У нас у відділенні «А» тридцять п'ять соціопатів, і ми можемо про себе подбати. Не те що хроніки з 22-го.

По тому вони обоє пішли. аллен всівся на ліжку й задумався над мотивами цих двох. На перший погляд вони досить приязні. Як і художник-сусід Мейсон, вони по-дружньому його привітали й прийняли у своє коло. Вочевидь, загальний розумовий рівень у відділенні «А» вищий, аніж у 22-му, але соціопати вважаються небезпечнішими, тому охорона тут посилена.

– Я не соціопат, – у голос промовив аллен. Звісно ж, він знав, що так називають будь-яких невинуватих правопорушників. Це слово часто можна почути у смертельних вироках: вважається, що якщо вбивця не здатен до співчуття і не може нічого навчитися зі свого покарання, треба його назавжди прибрати із суспільства.

Доктор Кол якось пояснив Біллі, що хоч він і психічнохворий, однак, на відміну від злочинців-соціопатів, має совість і співчуття до інших.

Значить, тут йому не місце.

Він або ж томмі знайде звідси вихід.

аллен скинув черевики й ліг. Можна спробувати роздивлятися стелю – раптом це допоможе розслабитися й очистити свідомість. Не вийшло – шум ззовні ніяк не давав відволіктися. Невгамовні голоси, шаркання ніг, совання меблів. Слова зливаються в суцільний шум – як у роздягальні спортсменів після гри. Він почав настукувати якийсь ритм об бильце ліжка.

З коридору почулося бряцання ключів, що попереджало про наближення наглядача. аллен перестав вистукувати. Бряцання ставало гучнішим, а людський гамір – тихішим. Зрештою звук завмер просто за його дверима – значить, наглядач дістав потрібний ключ. аллен швидко сів на ліжку, щоб його не захопили зненацька.

На зріст чоловік був не вищим за аллена – десь метр вісімдесят, – з темними очима й чорним жирним волоссям, одна прядка якого

була охайно зачесана на лоб. Біло-жовта сорочка, заправлена в мішкуваті сірі штани, обтягувала великий живіт. Поліровані блискучі черевики були схожі на ті, що носять поліцейські. На вигляд йому було років сорок.

– Міллігане, – почав він, – мене звати Сем Рузолі, для тебе – містер Рузолі. Я знаю, хто ти – ким тебе вважають. Твоє життя тут може бути або простим, або неприємним. Ти маєш робити те, що я тобі кажу. Зрозуміло?

Погроза у голосі Рузолі підняла щось темне й болюче в душі аллена. Він відчайдушно намагався стримати сльози страху.

– Я в цьому відділенні головний, і тут усе йде по-моєму. Ви граєте за моїми правилами – а я не погіршую вам усім життя, – він моторошно посміхнувся. – Повір мені, тобі точно не треба, аби я погіршив твоє життя.

З тим Рузолі попрямував назад до дверей, а потім різко повернувся й постукав себе по бейджику:

– І не забудь ім'я.

аллен лишився сам. Він повернувся до вікна й став розглядати сутінки за ґратами. Страшно було думати, що оцей штурмовик-соціопат тепер буде ним командувати. Згадалося, як доктор Ґардінґ казав: «Насилля породжує насилля». Але ж як інакше захистити себе? Якщо підставити іншу щоку – зламають щелепу.

Засинати зараз не можна, бо вийде рейджен – а доктор Кол кілька днів тому, до переведення з Афін, попередив його: якщо з'явиться хранитель ненависті, виникнуть серйозні проблеми. Кол взагалі дуже добре пояснив, що таке синдром множинної особистості та застеріг, що дисоціація заради виживання наражає його на небезпеку. На жаль, він залишив Афінський центр раніше, ніж маленький товстий лікар зміг злити його в одну особистість назавжди й навчити альтернативних механізмів захисту. Йому наче відрізали руки, поки він грав на барабанах чи писав портрет. Ну чому вони не дозволили йому одужати, перш ніж кидати сюди?! Треба пам'ятати те, чого

вчили доктор Кол і доктор Ґардінґ. Але все одно здавалося, що вже надто пізно...

– Ненавиджу сплутаний час, артуре, – прошепотів він. – Не мозок, а торговий автомат! Я хочу піти, артуре. Чуєш мене? Я маю піти зі сцени. Я надто довго тут був, мені недобре. Якщо чесно, мені кепсько. Хай хтось інший вийде на сцену. Має ж бути якась черга!

Раптом у нього під ногами земля милостиво розчахнулась і він провалився в нікуди.

(2)

Лише через сплутаний час вийшло так, що множинний Біллі (Біллі-М) опинився на сцені.

Уперше його збудила доктор Корнелія Вілбур у франклінській в'язниці – психіатр, яка лікувала відому пацієнтку зі СМО Сивілу. Вона ж і розповіла Біллі про те, що інші особистості багато років тому, у 1970-му, приспали його через спробу самогубства, і відтоді його утримують у такому стані, наче Ріпа ван Вінкля⁴. Вона розповіла про його психічний стан і пояснила, що він і є справжнім Біллі, якого колись народила його мати. Він – ядро.

Біллі було складно в це повірити. Він думав, що психіатри збожеволіли.

Після того першого разу у в'язниці він час від часу знов виходив на сцену в лікарні Гардінґа, а потім і під час терапії у Афінському центрі. Після переведення до Ліми інші наново помістили його у ментальний кокон, щоб захистити від небезпек цієї установи.

Біллі-М вийшов з кімнати й озирнувся. Навколо все було дивним. «Щоразу, як я прокидаюся, – у мене неприємності. Щоразу, як я прокидаюся, мені кажуть, що я щось накоїв».

Йому хотілося побачитись із Мері. Вона писала, що їй уже краще і що її виписали. Біллі дуже хотів би, щоб вона приїхала провідати його в Лімі – йому стало б легше у її присутності.

Почулося брязкання ключів. Він повернувся й побачив, що до нього йдуть двоє наглядачів. Той, що нижче, сказав:

– Ось де він, Карле.

– Стань на шухер, – відповів інший.

Низький кивнув і став біля дверей у головну залу. Карл наближався. Біллі-М побачив, що з-під його картуза звисає довге кучеряве волосся. Він підійшов та сперся однією рукою на стіну у Біллі-М за спиною. Його сорочка смерділа потом.

Господи, хоч би він мене не чіпав...

– Міллігане, я хочу поговорити про дещо, це вкрай важливо для тебе, – відсутність переднього зуба робила його усмішку схожою на вищир.

– Про що? – він намагався не виказати страху.

Усмішка зникла, вищир лишився, голос став серйознішим:

– Про твоє здоров'я.

– Що ви маєте на увазі? – Біллі-М пробував відсунутися від нього.

Карл витяг з-за спини ручку від швабри й підніс її до підборіддя Біллі-М, притиснувши його до стіни.

– Такі психи, як ти, довго тут не живуть. Якщо ти хочеш зберегти здоров'я, виродку, тобі потрібне «в'язничне страхування від нещасних випадків» Карла Льюїса, – він опустил дрючок та постукав ним об долоню іншої руки. – Хтозна, коли саме до тебе ззаду підкрадеться якийсь недоумок та жахне стільцем об голову чи переріже горлянку уламком скла. І думаєш, йому потрібна для цього причина? Ні. Може, йому просто не сподобався твій вигляд. Ти навіть не уявляєш, на що здатні психи за шоколадний батончик. Якщо гратимеш за правилами – я можу зробити так, що з тобою такого ніколи не трапиться.

– Й-як?

– Ти всього лише гидкий жалюгідний ґвалтівник. На твоє життя всім начхати. Я знаю, що ти продаєш картини, а значить, можеш заплатити. Так от, перші п'ятдесят баксів віддаси у п'ятницю. І не жартуй зі мною, виродку, – він плюнув Біллі-М під ноги, розвернувся й пішов геть разом зі своїм приятелем.

Біллі-М з'їхав по стіні на підлогу. У коридорі більше нікого не було. Ноги трусилися. Хотілося вбити себе. Так само, як тоді, коли йому розповіли, що він заподіяв тим трьом жінкам. Але ні. Мері якось сказала: «Ти маєш жити, Біллі. Одного дня ти зможеш повернути борг суспільству. Тебе вилікують, і ти знов зможеш жити. Вільним і цілісним».

Доктор Кол теж порадив йому: «Зіграй з ними в їхню дурну гру й виживи, Біллі».

Аби тільки Учитель повернувся...

– Я ще не безнадійний, – прошепотів він. – Я не програв. Я ще можу битися.

Розділ 4

Рука містера Браксо

(1)

– О соле міо... Тут з лайна лимонад...

О соле міо... Поцілуй мене в зад...

Перегородки по груди висотою у напареній душовій кімнаті ледь забезпечували приватність. На відміну від окремих душових у відділенні № 22, тут, у «А», була одна велика кімната, де з отворів труби на стелі лилася вода. Здавалося, цю трубу хтось обстріляв з дробовика. Усю кімнату такий душ покривав не надто рівномірно, але були три кабінки, куди дуже точно потрапляли три окремі товсті цівочки.

– Фі-і-ігаро говіга-а-ало... Фі-і-і-ігаро...

Тенор належав Боббі Стілу. Його кучеряве волосся намокло, і він став ще більше схожим на мишу. Посеред кімнати була дірка водостоку, і Боббі заткнув її ганчіркою, тож усі вже борсалися у спільній ванні по литки у воді. Боббі співав і сміявся, наче дитина у калюжі під дощем.

Увійшов аллен, і він почервонів – його заскочили зненацька в імпровізованому аквапарку.

– Е... Біллі... той... Як тобі у нашій дурці? – схвильовано запитав він.

– Бував я і в кращих місцях, – мовив аллен, займаючи сусідню кабінку й починаючи намилюватися.

Боббі перестав червоніти. Завдяки його маленькому зросту перегородка приховувала його аж по шию.

– Я багато про тебе читав. Як же так вийшло, що ти опинився тут?

– Це довга й не дуже цікава історія, – відповів аллен. Він знав, що Боббі запитав це для годиться.

Боббі сперся руками й підборіддям на перегородку.

– Ти ж був у Лебанонській в'язниці, правда?

– Ага, – аллен вже знав, яке запитання буде наступним.

– І що, там краще, ніж тут?

– Набагато. Більше всіляких занять. Більше свободи. Я б краще два роки у Лебаноні відсидів, аніж рік тут.

Боббі широко всміхнувся.

– Добре, якщо так. Я ж ашерманівець – так що зрештою там і опинюся.

аллен здивувався – Боббі не був схожий на соціопата чи ґвалтівника.

– Я чув, що однокамерники часто ґвалтують інших хлопців...

Вочевидь, Боббі дуже цього боявся через свої невеликі розміри.

– Брехати не буду, таке трапляється. Але більшість хлопців самі накликають на себе біду. Так, усі кажуть, що справа в тому, що вони молоді й малі, але насправді вони просто не прислухаються до порад...

– Це ж до яких? – Боббі промив очі від мила й витріщився на аллена.

– Насамперед ніколи нічого не бери, якщо тобі дають це просто так. Хлопці вдають, що це такий дружній жест, але насправді у них приховані мотиви.

– Не розумію.

– Уявімо, що до тебе підходить незнайомий хлопець та ні з того ні з сього починає розмову. Здається, він просто поводить себе приязно. Потім пропонує тобі цукерку чи пачку цигарок. І ось тут, якщо ти її візьмеш, – станеш його боржником. І віддаватимеш не цукерками чи цигарками, а особистою послугою, наприклад сексуальною. Або інша ситуація: до тебе підходять двоє малознайомих хлопців і пропонують сховатися й викурити косячок. Найімовірніше, за таких умов у тебе в роті побуває не тільки цигарка.

Очі Боббі розширилися ледь не втричі.

– Бережися натовпу. Тебе можуть зґвалтувати у п'яти метрах від охоронця – від нього тебе закриє стіна таких самих ув'язнених, які сподіваються, що й до них дійде на тебе черга, – аллен згадав, як охоронець пропонував Біллі-М захист за п'ятдесят доларів. – А, ще одне. Якщо хтось пропонує тобі охорону після того, як на тебе напали без жодної причини – посилай його в дупу. Він це все і влаштував. За цю охорону тобі доведеться платити сексом. Ну а там, я думаю, ти ще кілька правил винайдеш самостійно.

Боббі обернув стегна рушником і вийшов зі своєї кабінки.

– Ось мій захист, – усміхнувся він, витягуючи з косметички на поясі зубну щітку.

аллен був вражений: у пластикову частину було вставлене лезо. Це нагадало йому першу заточку, яку він зробив у в'язниці. Він назвав її «урівноважувачем». Дикувата усмішка Боббі не лишала сумнівів: він скористається зброєю. Маленький чоловічок, не відводячи дивно палаючих очей від аллена, лизнув лезо й вийшов.

Що зробило його таким? Гаряча вода зігрівала спину й нутро, і аллен усе думав про цього чоловіка. Ось він грається у воді, наче дитина, – а за мить вже стає схожим на холоднокровного вбивцю.

Тепер зрозуміло, чому він був ашерманівцем.

аллен нахмурився. Мабуть, він схожий на Боббі, коли переключається з девіда на денні, Біллі-М чи нестримного рейджена.

А що як Боббі Стіл теж?..

Ні, Боббі Стіл точно нездоровий, але множинних особистостей у нього немає.

(2)

Після сніданку «розумні» сиділи в загальній залі разом із зомбі й інтровертами, що безцільно блукали навколо. За столом сиділи кілька наглядачів – вони гучно вихвалялися, хто скільки вчора випив та зі скількома шльондрами встиг переспати. У кутку один із пацієнтів під дією важких препаратів прощався зі сніданком. Товстун Оггі та лисий Флік патрулювали лише два з багатьох коридорів відділення «А», і начальник Рузолі став відправляти інших їм на допомогу в решту коридорів, а також щоб провести деяких пацієнтів у відділення працетерапії.

Боббі Стіл у блакитній бейсболці задом наперед сидів і читав старий журнал, закинувши ноги на стіл. У нього на животі лежав старенький радіоприймач, що передавав музику на білий навушник. Поряд з ним Джоуї Мейсон, бородатий художник з 45-ї палати, грав у шашки з іншим пацієнтом. Аллен безуспішно розкладав п'ятий пасьянс. Велетень Ґейб Міллер лежав на підлозі, піднімаючи над собою на дерев'яному стільці невеликого чоловічка, ще меншого за Боббі. Чоловік служив Ґейбу штангою, і від цього його вже починало нудити.

– Відпусти Річарда, бо його зараз знудить, – сказав Боббі.

Ґейб повільно опустив стілець, Річард тут же зіскочив і без жодного слова відбіг на кілька кроків.

– Ага, і мені кави заразом принеси, – сказав Боббі, на-че відповідаючи на німе запитання Річарда. Той усміхнувся й вибіг з кімнати.

Аллен звів брови, роздумуючи над цією телепатією.

– А чого він хотів?

– «Кул-Ейду».

– А звідки ти знав? Він же нічого не сказав.

– А йому і не треба, – відповів Боббі з напівусмішкою. – Річард Кейс такий сором'язливий і невпевнений у собі, що постійно боїться,

що люди відштовхнуть його. Ти скоро теж навчишся з одного погляду розуміти, чого він хоче. Тільки час від часу добивайся, щоб він хоча б щось сказав.

– Зрозуміло.

– Річард допомагає Гейбу займатися. А я віддячую йому тим, що приймаю у товариство. Для нього важливо мати компанію.

– Ти поводишся, як старший брат. Не думаєш, що це може зіграти проти нього, коли він лишиться тут сам без тебе?

– Та знаю, – Боббі сумно опустил очі. – Мені його не вистачатиме. І, якщо чесно, я сподіваюся, що ти трохи за ним приглянеш, коли мене переведуть. Ти подобаєшся йому... Не дозволяй нікому його ображати.

– Зроблю все, що зможу, – пообіцяв аллен, згрібаючи колоду після шостого невдалого пасьянсу.

Річард нагадував тиху замкнену Мері – вона теж дуже довго не говорила й важко виходила з депресії. Аби тільки вона могла тут його провідати... Але Ліма дуже далеко від Афін, їй би довелося їхати весь день кількома автобусами. Вона б приїхала, якби він попросив, але він не хотів примушувати її проходити через це.

аллен витяг зім'ятий лист від Мері, який знайшов під ліжком. Він не знав, хто його отримав, але він має точнісінько такі ж права його прочитати, як і всі інші. Її почерк – крихітні друковані літери – точно відображав характер дівчини: вона наче намагалася сховати свої слова від усього світу.

аллен узяв аркуш паперу й олівець: «Мері, я дуже за тобою сумую. Мені б дуже хотілося, щоб ти мала змогу провідувати мене, але я знаю, що ми більше ніколи не побачимося. Думаю, тобі не варто сюди приїздити. Якщо ти приїдеш, люди знатимуть, що ти мені небайдужа, і я боюся, хтось може це використати, щоб натиснути на мене, – як з моєю матір'ю чи сестрою. Цього не можна допустити».

Тільки-но він заклеїв конверт, як почувся голос Оггі:

– Логане! Міллігане! Кейсе! Мейсоне! Стіле! Хоупвеле! Браксо! Бреді! У коло! Денні пігулки!

Першими пігулки видавали розумним пацієнтам, після них Флік по одному приводив зомбі й інтровертів. аллен терпіти не міг «Стелазин», тож вирішив зійти зі сцени – нехай хтось інший його п'є. Він блимнув і...

томмі опинився в черзі, що повільно наближалася до кола. За ним плелися Боббі й Річард.

– ...ненавиджу те лайно, що вони мені дають, – жалівся Боббі. – У перший раз у мене від нього розпух язик, а перед очима все затягло плівкою. Я навіть думати нормально не міг. Я просто скаженів, аж поки вони не дали мені «Когентін» від побічних ефектів, – він поплескав по ручці Річарда, – а йому дають старий добрий «Валеум». Великий В – В-10. Зелена погань.

Ага, ось у чому справа. Час приймати таблетки. Е, ні. Так не піде. Він спробував вислизнути з приміщення, але побачив, що всі виходи перекриті. Ніхто інший теж не схотів пити це лайно. Ну чому він?!

Боббі й Річард стали поруч з ним у коло, і вони втрьох вишикувалися перед столом медсестри.

Медсестрою була 55-річна місіс Грандінг в окулярах з блискучою оправою та ланцюжком, на якому вони б мали висіти, коли ними не користувалися. Натомість майже завжди жінка просто опускала окуляри на кінчик носа. Ліворуч і праворуч від віконця чергували два наглядачі. Медсестра видавала кожному пігулки й маленьку скляночку води, супроводжуючи це поглядом, повним огиди. Вираз обличчя у неї був такий, ніби вона, як визначив томмі, щойно відкусила бутерброд з лайном.

Раптом худорлявий чоловік років тридцяти закричав:

– Господи, ні! Я більше не можу! Місіс Грандінг! Я від них дурію! Я не можу рухатися, не можу думати! Ці пігулки зводять мене з розуму!

У чоловіка з рота текла слина, він майже перетворився на зомбі. Вочевидь, вони збираються завершити цей процес. Він упав на коліна й розплакався, як дитина. Місіс Грандінг кинула на товстуна

Оггі владний погляд, той негайно підійшов до чоловіка, викрутив руку йому за спину та схопив за волосся. Лисий Флік закрив їх собою від решти пацієнтів – мовляв, навіть не рухайтесь.

Місіс Грандінг вийшла зі своєї кімнатки, залишивши двері відчиненими на випадок, якщо доведеться відступати.

– Містере Браксо, ви приймете пігулки або по-хорошому, або по-поганому. Що вибираєте?

Браксо подивився на неї світлими на фоні чорних мішків очима.

– Хіба ви не бачите, що це мене вбиває?

– У вас п'ять секунд. Вирішуйте.

Браксо повільно простяг вільну руку. Оггі відпустив його волосся і підняв на ноги за заламану руку. Той проковтнув пігулки, і Оггі перевірів його рот.

– Чортова сука, – пробурмотів Боббі.

Підійшла його черга. Він зробив крок уперед, проковтнув свої пігулки й повернувся до Оггі.

– Відкрий рота! Покажи язик! – проревів товстун.

Річард Кейс отримав свою порцію. томмі уважно стежив, як він зім'яв паперовий стаканчик і кинув його в майже повний зелений смітник. А це ідея. Підійшла його черга. томмі поклав пігулки в рот, швидко відсунув їх убік, випив воду і язиком засунув пігулки в стаканчик, який зім'яв, поки Оггі оглядав його рот.

Удалося! Він одурих їх!

Радісний, він уже нахилився над смітником, щоб викинути стаканчик, аж раптом чиясь рука схопила його за зап'ясток.

Містер Рузолі з їдкою усмішкою розгорнув стаканчик.

Попався.

Рузолі ляснув його по голові, схопив рукою ззаду за волосся і примусив проковтнути пігулки без води.

томмі розвернувся й крізь коло пішов геть. Голова дзвеніла від удару. На язика неприємно відчувалися ліки. До нього з ніяковою усмішкою підійшов Боббі:

– Я мав тебе попередити. Рузолі вже знає цей трюк. Коли він на чергуванні – усе марно. Він не такий тупий, яким здається. Той ще пройдисвіт...

– Це ми ще подивимося. У мене є козирі в рукаві, – сказав томмі, хоча насправді жодної ідеї у нього не було. На жаль.

Щоб позбутися пекучого присмаку медикаментів, томмі вирішив почистити зуби. Він вичавив добрячу порцію пасти на щітку та повз зомбі попрямував до вмивальників поруч із душем. Через чутливі зуби від холодної води ясна пронизало болем. Теплої води тут не було: або холодна, або окріп. Він відкрив гарячу воду, яка миттю розчинила пасту, – не встиг навіть до рота її донести. Хай там як, а позбавитися цього присмаку все одно треба, тож він просто сполоснув рот водою. Жерстяне дзеркало встигло запітніти, і він протер його рукавом. Відображення шокувало: за його спиною стояв містер Браксо. Неголена нижня щелепа впала, скляні очі тупо дивилися кудись уперед, слина капала на підлогу. томмі зрозумів, що бідолаха був у медикаментозному ступорі і, очевидно, його навіть не бачив. Антипсихотичні засоби робили таке з людьми. томмі просто відійшов убік.

Містер Браксо, наче під гіпнозом, підійшов до раковини, відкрив окріп і засунув праву руку під воду – при цьому навіть не поморщився й оком не моргнув. Наче зовсім нічого не відчував.

томмі зробив крок до нього.

– Ти ж обпечешся!

Тут Браксо підняв свою обварену руку до рота – і вкусив вказівний палець! Цівочка крові вдарила його в обличчя.

– Господи Боже! Допоможіть! Господи, сюди! Швидше! Браксо знов укусив залитий кров'ю палець, намагаючись розгризти сухожилля. З його підборіддя стікала кров.

томмі скрючило. Раптовий спазм шлунка викинув блювоту через рот і ніс. Він ударився колінами об підлогу. Краєчком ока побачив, як додолу упав шматочок пальця без шкіри – і все навколо почорніло...

Через деякий час він розплющив очі й побачив Річарда, який вологою ганчіркою витирав йому обличчя. Він мовчав – просто співчутливо дивився. У кімнаті був також Боббі – він змивав кров зі стіни й раковини. Містера Браксо не було. Боббі розповів, що його крики почув Ґейб і прибіг на допомогу. Він зреагував миттєво: схопив Браксо за зап'ястки своїми ручиськами і потягнув до медсестри. Можливо, саме завдяки цьому той не стік кров'ю й не помер.

У кімнату увійшов Рузолі у супроводі Фліка й Оггі. Він озирнувся довкола і всміхнувся:

– Ну що, містере Мілліган, як вам новий постійний дім?

(3)

Минуло кілька днів. Тишу загальної кімнати раптом порушив малий Річард Кейс, що прибіг з дикими очима й панічно схопив Боббі за светр, намагаючись щось сказати.

Боббі негайно вихопив своє лезо і приготувався його захищати.

– Заспокойся, Річарде. Вгамуйся, – сказав аллен.

За відсутності негайної небезпеки Боббі сховав лезо в шкарпетку.

– Малий, що сталося? Сядь і розкажи спокійно.

Річард ніяк не міг припинити заїкатися, аж поки аллен не гаркнув:

– Цить!

Той негайно замовк та нервово пискнув.

– Зроби повільний глибокий вдих. Отак... Спокійно. Видихай. Ось тепер розповідай, що сталося.

– Д-д-доктор к-к-каже, я по-попоїду додому!

Боббі з алленом глянули одне на одного і всміхнулися. – Молоде-е-ець! – вигукнули вони в один голос та ляснули одне одного по долоні.

– То коли ти їдеш? – спитав Боббі з виглядом гордого батька.

– За д-д-два ти-тижні суд. І додоктор Мі-мілкі каже, що в-він ск-к-каже судді, що я н-не не-не-небезпечний, – він склав долоні разом і підвів очі до стелі. – Дякую то-тобі Боже! – прошепотів він. – Те-тепер я можу ві-ві-відпочити.

Він озирнувся навкруги. Увага збентежила його, з обличчя зник радісний вираз, і він знов замкнувся у своєму мовчазному світі.

– Ну, таке не можна не відсвяткувати! – сказав Боббі. – Сходи-но принеси «Кул-Ейд» і приймач з моєї кімнати.

Річард радісно кивнув і чкурнув по речі.

– А чому він тут? Він наче й мухи не образить, – поцікавився аллен.

– Річард був матусин синок. Матір любив більше за саме життя. Якось він прийшов додому й побачив п'яного батька на підлозі – він

до смерті забив дружину молотком і відключився. Це просто зруйнувало його душу. Батька посадили, але Річард все одно не міг думати ні про що, крім помсти. У нього дах поїхав. Отак одного дня він зайшов у магазин на заправці і, погрожуючи пістолетом, наказав віддати йому гроші з каси. Потім вийшов надвір, сів біля дверей і дочекався копів. Він розраховував, що його відправлять у ту ж саму в'язницю, що й батька, а там він зможе вбити покидька. Копи здогадалися про такі плани і відправили його сюди. Йому лише дев'ятнадцять...

– А ти сам як тут опинився?

Очі Боббі стали крижаними. Не треба було запитувати.

– Я тут, бо ходив у церкву щонеділі...

Прийшов Річард з «Кул-Ейдом» і приймачем. Боббі простяг руку, але той притис радіо до себе, наче захищаючи.

– Що т-т-треба сказ-з-зати? – мовив він.

– Дякую, Річарде, – ввічливо відповів Боббі.

Той радісно засяяв і простяг йому приймач.

– «Кул-Ейд» підходить для звичайного свята, – зауважив Боббі, – а тут не завадило б щось міцніше. Шкода, що в нас нічого немає, щоб випити за твоє звільнення.

– Ну якби знати за тиждень, то могли б організувати. – Це ж як? – не зрозумів Боббі.

– Бродіння.

– Куди бродіння?

– Бродіння, або ферментація, – пояснив аллен.

Боббі ясніше не стало.

– Так вино роблять. Самогон. Бухло.

Тут до нього дійшло.

– А звідки ти знаєш, як це робити?

– У Лебаноні навчили. Вони називають це «жумагар». Спочатку треба придумати, як дістати інгредієнти. Дай мені трохи часу поміркувати. До вашого «Кул-Ейду» не завадили б цукерки? Я принесу. Відсвяткуємо хороші новини.

Річард щасливо всміхався. Не так уже й багато треба йому для щастя.

Розділ 5

Втрата часу

(1)

Пізніше того дня спокій коридору порушив рев товстуна Оггі:

– Міллігане! До медсестри!

Наближаючись до центрального кола, аллен побачив, як Рузолі жестом відправляє його собі за спину до медсестри.

аллен увійшов усередину.

Місіс Грандінґ сиділа за столом і переглядала список пацієнтів. Поруч з нею сидів товстий чоловік з густими бровами, такими ж чорними, як і його прилизане волосся. Він їв великий сендвіч з багету, і майонез стікав по його численних підборіддях.

– Знайомтеся, це Фредерік Мілкі, наш штатний лікар.

Доктор Мілкі проштовхнув решту свого сендвіча до рота вказівним пальцем (при цьому мізинець він тримав рівно) і прицмокнув губами. Тим самим рівним мізинцем він підняв окуляри в пластиковій оправі на перенісся.

– Сідайте, містере Мілліган, пробурмотів він з набитим ротом, вказуючи на дерев'яний стілець. – Почну з того, що я – найуспішніший психіатр у США та за кордоном, – він протер губи коричневою серветкою. – Не вірите? Спитайте кого завгодно – будь-хто підтвердить.

Він зняв окуляри, протер скло банкнотою у десять доларів та уважно вдивився у документ, що лежав перед ним на столі.

– Так-так, чому ви тут опинилися? Подивимося...

Вираз його обличчя ставав дедалі більш спантеличеним.

– Ага, ось воно... Усі ці злочини ви скоїли у сімдесят сьомому, і з того часу перебували спочатку у лікарні Гардінґа, а потім у

Афінському центрі. А чому ж вас відправили сюди?

аллен і не збирався нічого пояснювати. Будь-яка більш-менш розумна людина може прочитати це у його картці. Цей товстун страшенно дратував. Після двох тижнів у Лімі, протягом яких його труїли «Стелазином» та «Амілтріптіленом», що ледь не перетворило його на зомбі на кшталт містера Браксо, цей найславетніший психіатр запитує, що він тут робить!

Звісно, можна було підлеститися, але аллен подумав, що зверхність допоможе швидше від нього відкараскатися. Що йому втрачати? Вочевидь, доктор Лінднер все одно зробить усе можливе, аби лишити Біллі тут назавжди.

– Мене перевели сюди з Афін, – холодно почав він, – бо мене не влаштовував їхній сервіс. А у вас тут, я чув, просто чудова кухня з французьким кухарем.

Мілкі реготнув, від чого його жир затрусився.

– Ну що ж, містере Мілліган, я не знаю, навіщо вас сюди відправили, і мені начхати, що там кажуть про ваші множинні особистості. Усе, що я маю знати, – чи можете ви нести відповідальність за свої злочини і чи становите небезпеку для інших.

аллен кивнув.

З обличчя Мілкі зникла усмішка.

– Дозвольте поставити вам кілька запитань. Яке сьогодні число?

– 30 жовтня 1979 року.

– Назвіть п'ятьох президентів США з XX століття.

– Картер, Форд, Ніксон, Кеннеді, Ейзенхауер.

– Відповідайте швидко: столиця Греції?

– Афіни, – відразу відповів аллен. – Столиця Індії?

– Нью-Делі, – миттю зреагував Мілкі. – Я дуже добре знаю географію. Столиця Куби?

– Гавана. Я теж нічогенький. Канада?

– Оттава. Пакистан?

– Ісламабад. Столиця Норвегії?

– Осло, – відповів Мілкі. – Непал?

– Катманду, – не здавався аллен.

Вони пройшли ще кілька раундів, і аллен загнав славетного психіатра США та закордону у глухий кут:

– Столиця Замбії?

Товстун почервонів – вочевидь, усвідомив свою поразку.

– Ну добре, містере Мілліган, немає сенсу продовжувати цей тест. Я не бачу жодних ознак психозу чи недієздатності. На суді я скажу, що вам тут не місце і що ви можете повернутися у Афінський центр. І я скасую всі ваші препарати.

аллен аж заковзав на стільці від радості. Їм з Річардом сьогодні неабияк пощастило. Йому страшенно кортіло розповісти своєму маленькому другові, що сталося, і він запитав:

– То на сьогодні ми закінчили?

– Тільки після того, як ви назвете столицю Замбії.

– Вибачте, док, але я і сам її не знаю, – з усмішкою мовив аллен, виходячи з кімнати.

– Упіймав мене на мою ж вудку!

– Ну, таке життя. Іноді виграєш, іноді програєш, – мовив аллен уже з дверей.

– Шкода псувати вашу перемогу, містере Мілліган, але столиця Замбії – Лусака.

Розгублений аллен попрямував у свою кімнату. Однак загалом усе пройшло непогано. Його адвокати будуть раді почути такий відгук Мілкі.

Він зателефонував Алану Ґолдсбері та сказав обов'язково викликати Мілкі на наступне слухання 3 листопада.

Це вже точно треба відсвяткувати. Час серйозно задуматися над виготовленням того шмурдяка.

(2)

Після припинення прийому «Стелазину» спочатку було важко. аллен постійно почувався втомленим, не міг спати і не мав бажання бодай щось робити. Нарешті організм почав очищатися від препарату, і вперше за кілька тижнів аллен відчув себе живим. Повернулися відчуття. Виявилося, що вже три дні йде дощ, а він лише зараз помітив, як краплі б'ються об вікно. Потоки води, що лилися за склом, гіпнотизували й заспокоювали. аллен довго сидів біля вікна із ґратами та вдихав чисте свіже повітря. Він почувався не просто живим – він почувався реальним. Уперше після того, як поїхав з Афін.

аллен причесався, узяв мило, щітку та рушник і пішов трохи освіжитися перед сніданком. Увійшовши до кімнати з умивальниками, він почув, як Боббі наказує Річарду добре вимити за вухами.

– Доброго ранку! – привітався аллен.

Боббі простягнув йому бритву, яку передавали по черзі.

– Ось, тримай. Це нова – поголися добре, поки її не передали зомбі. Ті, мабуть, разів з двадцять поголяться, поки вона повернеться.

– У мене є план, – заявив аллен.

– Втечі?

– Та ні. Як зробити випивку.

Боббі озирнувся, перевіряючи, чи ніхто їх не підслуховує.

– Як ми можемо допомогти?

– Спочатку треба зібрати інгредієнти. Почнемо з хліба: візьміть за сніданком скільки зможете та принесіть у кімнату.

– А нащо нам хліб?

– У ньому є дріжджі. А вони потрібні для бродіння. Додамо фруктовий сік і цукор з їдальні – і буде нам жумагар! У тюрмі ще кажуть «сем».

– Шикуйсь у чергу! Час жерти! – урвав їх крик наглядача. Черга повільно поповзла трьохсотметровим коридором з трубами на кухню. У їдальні було 75 столів на чотирьох, поруч з якими стояли прикручені до підлоги стільці, що могли обертатися. Їжа парувала й чекала роздачі, біля посудин стояла стара товста жінка, яка накладала порції й ставила на пластикові підноси. З приборів давали тільки ложки.

На сніданок готували вівсянку і варені яйця, а до них – хліб з маслом, молоко й апельсиновий сік у паперянці. Хліб можна було брати самому – його кількість не обмежували. Аллен пошепки сказав Боббі взяти якомога більше, але так, щоб не викликати підозру. Той передав це Річарду.

Четвертим за їхнім столом був Ґейб. Йому видали подвійну порцію, яку він зосереджено мовчки поглинав. Відволікся він лише раз – його ложка зависла у повітрі на півдорозі до рота, – коли побачив, як три його товариші потай від наглядачів запихають під сорочки хліб. Він нахмурих брови і продовжив працювати ложкою.

– Біллі, а як же ми пронесемо сік? Що, в кишені наливатимемо? – пошепки запитав Боббі.

– Ні-ні. Це ж помаранчевий сік. А нам треба виноградний. Його дають на обід. Я вже придумав, як ми його візьмемо.

– Так-так, – нахмурих Ґейб брови, – виносите хліб під сорочками? Плануєте вкрати сік? Господи, що ви, в біса, задумали?!

– Друже мій велетню, – відповів аллен, ховаючи ще один шматок хліба під сорочку, – ми робитимемо випивку.

– З хліба і соку?

– Ага. Тому візьми з собою хліба в кімнату. Якщо пощастить, то в суботу у нас буде стільки бухла, що можна буде споїти всіх, у кого ще лишилися мізки.

– Це як той шмурдяк, що роблять у в'язниці?

– Приблизно. Нічого вишуканого, але нам згодиться. Після обіду вони повернулися у відділення і сховали більш як буханку хліба у шафці аллена. Ґейб сів на унітаз, склав ноги на ліжко й закинув руки

за голову. Річард тихенько примостився на ліжку, допиваючи свій «Кул-Ейд», а Боббі та аллен пили каву.

– Ну, професоре, розкажіть, як же ми пронесемо сюди сік.

– Ми вкрадемо кілька пакетів з катетерами у медпункті. Вони доволі міцні.

Ґейб не второпав:

– Що за пакети з катетерами?

– Пакети для сечі, дурень, – пояснив йому Боббі. – Як на нозі у старого із зеленою табличкою на дверях!

Ґейб скривився.

– Ні-ні, все нормально, вони стерильні, – пояснив йому аллен. – Використані ми не братимемо.

– А, зрозумів, – нарешті дійшло до Боббі. – Ми закріпимо їх під сорочками й пронесемо сік у них!

– Ага. Тепер лишилося придумати, як поцупити пакети.

– А, це я владнаю, – сказав Ґейб. – У обід будуть, – він підвівся й вийшов.

– Ну, значить, найскладніше ми вирішили, – підсумував аллен.

Річард реготнув. Боббі почухав носа.

– Сподіваюсь, усе вийде. Після того лайна, що випало на нашу долю, випити не завадило б.

До обіду Боббі й аллен грали у шахи. Дошка хиталася на ліжку, але це не заважало. Річард торкнувся ліктя Боббі, питаючи дозволу налити собі ще «Кул-Ейду» – той не заперечував.

Коли малий вийшов, аллен з Боббі обговорили, як важливо підготувати його до самотійного життя, перш ніж Боббі переведуть у в'язницю. Вони погодилися, що його треба «навчити літати», тобто виштовхнути з гнізда, але слід дочекатися слушного моменту. Боббі вважав, що найкраще зробити це після слухання у справі Річарда – він пробуде тут ще кілька тижнів, перш ніж владнають усі формальності й відправлять його додому. Знаючи, що скоро буде

вдома, він легше перенесе удар. А там про нього хтось подбає, вважав Боббі, бо Річард усім подобається.

Тут повернувся Річард з «Кул-Ейдом», всівся біля ніг Боббі, і гра продовжилася.

За десять хвилин до полудня у кімнату увійшов Ґейб.

– Скоро на обід, хлопці, – оголосив він, дістаючи з-під сорочки три пакети з катетерами. На його обличчі сяяла бешкетна усмішка.

– Як тобі вдалося? – спитав Боббі.

– То пусте. Головне, що я їх приніс, еге ж?

– Те, що треба! – оглянув їх аллен.

– Чорт забирай, зробімо це! – вигукнув Ґейб.

Усі троє закріпили пакети під сорочками. Річард радісно сплеснув у долоні.

– О-о-обід! – заволав наглядач.

Вони приєдналися до цівочки пацієнтів, що рухалася до кухні. аллен відчув викид адреналіну: він ризикував результатами свого слухання в суді і, якщо чесно, і сам не знав, навіщо це робить. Доктор Кол завжди казав, що в нього схильність випробовувати долю...

– Так, спочатку треба покрити хліб, – сказав аллен, коли вони повернулися з обіду.

Боббі під пильним поглядом Річарда займався хлібом, а Ґейб стежив за дверима.

– Ось так. Тепер складаємо весь хліб у пляшку з-під молока й сиплемо всю пачку цукру – у нас тут грамів триста. У хлібі є дріжджі, а якщо додати цукор і виноградний сік – усе це почне бродити та створюватиме тиск. Що краще воно бродитиме, то більше утворюватиметься алкоголю. Це те саме, що й зерновий спирт – наприклад, кукурудзяне пиво...

– А тиск від бродіння не розірве пластикову пляшку? – перервав його Ґейб. – Вона не вибухне?

– Про це не турбуйся, – аллен витяг із шафки гумову рукавичку. – Я поцупив це зі смітника, але добре вимив, – він натягнув рукавичку на горло пляшки. – Отак. Рукавичка забиратиме зайве повітря, але частково зберігатиме необхідний для процесу тиск.

Боббі потягнув за гумовий палець і відпустив.

– А можна потім додати більше соку?

– Звичайно, якщо треба буде. Лишилося тільки знайти місце, де це лишити, поки природа не зробить своє діло. Це днів вісім. І треба час від часу випускати зайвий тиск із рукавички. Ходитимемо по черзі.

– Та де ж ми це сховаємо? – спитав Ґейб.

аллен підморгнув йому.

– Гадаю, найкраще рішення – поставити її просто над пунктом наглядачів у загальній кімнаті. Віднесемо її, коли прийде нічна зміна.

– Нічого собі! Просто у них під носом! – присвиснув Боббі.

– Майже. У них над носом, – виправив його аллен. – Крім того, у загальній кімнаті завжди так смердить, що наш шмурдяк вони ніколи не почують.

(3)

За день до переведення Міллігана з Афін до Ліми молода студентка факультету журналістики Сьюзан Прентіс примудрилася обійти охорону й зустрітися з ним у відкритому відділенні. Вона представляла університетську газету «Лантерн». Їхня зустріч випала на сплутаний час, і дівчина взяла інтерв'ю у Біллі-М.

Уже після переведення Сьюзан написала йому лист, у якому пояснила, що люди бояться його через страх перед невідомим, через те, що не можуть його зрозуміти. Вона писала, що і сама боялася з ним зустрічатись, але страх зник, щойно його побачила. Дівчина вибачалась за свої упередження і писала, що насправді він дуже мила й добра людина. Зазвичай, додала вона, усі журналісти виступають на захист таких «непотрібних» людей, просто у його випадку ніхто не знав, як правильно поводитися.

Біллі-М погодився зустрітися з нею знов 23 жовтня 1979 року, але зустріч не відбулася, бо артур не довіряв йому говорити з пресою. Він сказав аллену вийти на сцену, щойно вона прийде, так що сам Біллі-М побачив лише її спину у дверях і почув «бувайте». У нього в губах залишилася цигарка аллена, і його ледь не знудило. Так неправильно: артур наказав аллену завжди гасити цигарку, перш ніж залишити сцену. Судячи з повної попільнички, вони довго спілкувалися.

Повернувшись у свою кімнату, Біллі-М застав там Карла Льюїса. Він уже встиг влаштувати повний гармидер: розкидав одяг та всілякі дрібниці по підлозі, розсипав тальк і навіть вичавив зубну пасту.

– Де мої гроші, засранцю? – прошипів він крізь дірку з-під переднього зуба.

– Я сказав, що заплачу, – жалісливо відповів Біллі-М. – Нащо було таке робити? Ви ж стояли у мене за спиною, коли я вранці брехав своєму адвокатові і просив вислати вам сто доларів на новий радіоприймач замість зламаного.

– Уранці? Ти кого хочеш надурити, га? Це було три дні тому! А грошей мені ніхто так і не переказав!

– Я знов йому подзвоню. Він, мабуть, не зміг зробити переказ одразу. Завтра гроші будуть.

Той вищирився й, виходячи з кімнати, кинув:

– Молися, щоб вони прийшли. Ой, молися...

Біллі-М зрозумів погрозу. Він бачив, що буває з іншими пацієнтами, і знав: якщо гроші не придуть – йому буде дуже боляче. Після переведення у це пекло в нього більше не було прямого ментального зв'язку з артуром, рейдженом чи алленом, але він був упевнений, що вони повернулися: він бачив записки, написані незнайомим почерком, а люди розповідали йому про речі, яких він не знав чи не робив. І Біллі-М знов почав втрачати час – не просто хвилини чи години, а, як щойно виявилось, навіть дні. Йому було соромно.

Раптом знадвору почувся рев натовпу. Біллі-М підбіг до вікна й побачив, що на подвір'ї зібралися сотні пацієнтів із дрючками в руках. Дехто з них був у капюшонах, що закривали обличчя. Він просто не міг повірити своїм очам – вибіг у коридор і закричав:

– Бунт! Бунт!

Карл Льюїс кинув на нього погляд, повний огиди.

– От же придурок...

– Надворі! Вони вже захопили територію! Нічого ви мені не зробите – вони скоро придуть сюди і наведуть лад!

– Ага, аж бігом. Вони кіно знімають – ти що, не чув?

– Кіно?

– Кіно, йолопе. Для телебачення. Вони знімають у Лімі, бо вона схожа на Аттику.

Біллі-М сумно похитав головою й поплентався назад у кімнату. Мав би здогадатися. Це надто добре, щоб бути правдою. У цьому світі немає справедливості.

Розділ 6

Вино за ґратами

(1)

Після зустрічі з алленом Сьюзан Прентіс написала статтю, яка вийшла на першій шпальті університетської газети Огайо«Лантерн» 6 листопада 1979 року. Наклад цього випуску перевищив загальний наклад газет Колумбуса й Дейтона.

МІЛЛІГАН НЕ ПРОХОДИТЬ ЛІКУВАННЯ!

«Я знаю, що мені потрібна допомога. Навіть якщо я ніколи не зможу стати частиною суспільства і зробити свій внесок у його розвиток, я все одно маю право на допомогу».

Доктор Корнелія Вілбур, відомий спеціаліст із синдрому множинної особистості, яка працювала з Мілліганом, ...каже, що він не отримує лікування з моменту свого від'їзду з Афінського центру 4 жовтня... Вілбур також повідомила нам, що доктор Лінднер діагностував у Міллігана психоз і шизофренію... Вона називає клініку в Лімі «пекельною дірою» і заявляє, що Мілліган не зможе отримати відповідної допомоги, аж поки політики не припинять використовувати його ім'я задля досягнення власних цілей і не повернуть його назад у Афіни.

«Я знаю, що скоїв ці злочини, – каже Мілліган, – і мені дуже шкода. Мені доводиться жити з цією виною. І я навіть не впевнений, одужаю я коли-небудь чи згнію тут і помру?..»

рейджен страшенно розгнівався через те, що аллен публічно визнав себе винним у злочинах, але артур каже, що стаття вийшла дуже хорошою. аллену ж не сподобалися вибрані цитати:

«Складається враження, що я якийсь рохля! Самі лише соплі та жаль до себе!» Біллі-М стаття сподобалася – він сам сказав би щось подібне, аби вмів говорити, як аллен, і набрався сміливості.

Працівники Ліми й Департаменту психічного здоров'я просто оскаженіли.

Після публікації статті Сьюзан запропонували роботу в «Колумбус Сітізен-Джорнал», коли вона закінчить навчання. До Міллігана безуспішно намагалися прорватися безліч журналістів, а у неї тепер є вільний доступ до нього майже будь-коли – Біллі навіть сам час від часу телефонував їй, аби щось розповісти.

(2)

Біллі-М стояв посеред кімнати з газетними вирізками, які знайшов на ліжку, та думав, звідки вони тут узялися. Раптом у двері коротко постукали. Він підняв голову й побачив Боббі, а за ним – Річарда з двома піщанками⁵ в клітці.

– Нумо, розкажи йому, – вмовляв його Боббі.

Річард відскочив назад і замотав головою. Боббі почав за нього:

– У Річарда слухання через кілька днів, і піщанок скоро забере соціальний працівник – їх віддадуть у зоомагазин. Так завжди роблять, коли тебе кілька днів немає в лікарні. Річ у тому, що назад тобі їх не віддадуть, бо ти заново стаєш у чергу на отримання тварин, і тобі не дають вибирати. У мене вже і так чотири – я не можу їх узяти, бо якщо дізнаються, що в мене більше тварин, ніж заведено, заберуть усіх. Річард каже, що довіряє тобі і що ти годуватимеш їх і говоритимеш з ними, і в них не розвинуться комплекси.

Біллі-М здивувало таке відповідальне ставлення до психічного стану тваринок, але він відчув, що для Річарда це справді важливо.

– Звісно. Опікатиму їх за будь-яких умов. І годуватиму, й прибиратиму.

Річард указав на більшого ховраха:

– Це Зигмунд, а інший – Фройд. Зигмунд завжди відповідає, коли до нього говориш. Дивися. Зигмунде, знайомся, це Біллі.

Гризун став на задні лапки і пискнув. Біллі-М був шокований. Господи, він наче й справді відповідав Річардові! Хлопець дістав їх із клітки та посадив Біллі-М на плече.

– Дозволь їм з тобою познайомитися. Їм треба понюхати. Вони не кусаються.

Піщанки почали повзати по плечах та шиї і навіть обнюхали вуха. Зрештою Зигмунд виліз з-під волосся на плече та пискнув, вочевидь, вдоволений оглядом. Фройд реагував більш стримано. Смішно, звичайно, але все наче так реально...

Річард на прощання почухав обох:

– Ну що ж, поведьтеся добре. Я до вас завтра зайду.

Боббі потягнув його до дверей:

– Ну ходімо вже, не хвилюйся. Біллі про них подбає.

(3)

Дні були схожими один на інший, і життя в Лімі стало болісно монотонним. Напередодні судового слухання Річарда ранок був так само нудним, як і будь-який інший. Ґейб робив двадцять четверте відтискання на одній руці. Річард сидів у нього на плечах, наче ковбой. Боббі влаштувався на підлозі перед ними. Аллен у кріслі читав «Ньюзвік» дворічної давності.

Раптом Боббі підвів очі й радісно прошепотів:

– Слухай, лосю, там же наш шмурдяк вже має бути готовий.

– То коли нап'ємося? – запитав Ґейб, не припиняючи відтискань.

– Думаю, треба забрати пляшку зі схованки до того, як прийде друга зміна. Сховаємо у чийсь кімнаті, а після вечері вип'ємо, – запропонував Аллен. – До вечері краще не пити, бо нас викриють, якщо ми п'яні підемо до їдальні – туди ж від кола аж 2813 футів⁶ іти.

– Звідки знаєш так точно?

– Я рахую кроки, щоб не з'їхати з глузду. Гарантую, після того шмурдяка ви й половину такої відстані рівно не пройдете.

Ґейб зупинився, почекав, поки Річард з нього злізе, і сів.

– Ти що, справді так думаєш? Там не так уже й багато випивки. Не може ж вона бути такою міцною!

Ґейб був тихим, скоріше актором другого плану, аніж лідером, і ніхто не вбачав у ньому загрози. Але якщо його розізлити – його сила приголомшує. Він вбив чоловіка одним ударом – розбив скло авто його обличчям після того, як той усадив дві кулі Ґейбу в живіт. Ніхто навіть не запитав, чому в нього стріляли. Із в'язниці у Ліму Ґейба привезли в броньованому фургоні, бо менш міцний транспорт не викликав довіри – у його особовій справі є запис, що у гніві він відірвав від легкового авто двері.

– Я можу випити те все та ще трохи – і навіть спотикатися не буду.

– Раніше ти пив спиртне з магазину. «Джек Деніелз», «Блек Велвет», «Саузерн Комфорт». На смак воно може й міцне, але

насправді там лише від 12 до 80 пруфів⁷ з двохсот. А шмурдяк, що ми робили у Лебанонській в'язниці, був від 120 до 160. Він міцний, як блискавка, – просто роблять його не з зерна, а з фруктів. Таким можна машину заправляти!

До них почало доходити, про що він каже.

– Чудово! Чудово! Ну, зробімо це! – Боббі ляснув Ґейба по руці.

Вони дочекалися зміни наглядачів – усі вийшли з відділення, – та підійшли до їхньої клітки в кутку, намагаючись вести себе природно. аллен стояв на варті, а Ґейб схопив Боббі за ремінь і наче пушинку підняв до стелі.

Пластикову пляшку віддали Ґейбу, бо охорона й наглядачі звикли, що він постійно ходить зі схожим бідомом із чаєм. Він відніс спиртне у свою кімнату та став з іншими у чергу на кухню.

Після вечері чотири змовники зібрались у кімнаті Ґейба. Боббі дістав картонний пакет з-під йогурта та розірвану футболку.

– Так, спочатку треба процідити м'якоть, – пояснив аллен.

Він проколов дірку в дні пакета, закрив її тканиною зсередини й почав крізь саморобний фільтр переливати напій у другу пляшку з-під молока.

– Тепер краще відійдіть, бо запах може і з ніг збити. А коли покуштуєте – зрозумієте, чому його ще називають гнилим трунком. Хоча якщо смак напою не викличе огиди, то і м'якоть можна з'їсти.

– А н-н-навіщо її їсти, якщо вона бридка на смак? – Річард кинув на нього спантеличений погляд.

– Для того, для чого ми й п'ємо, – усміхнувся аллен.

Вийшов майже галон⁸ випивки, і вони вирішили якомога швидше все випити й знищити докази. Боббі визирнув за двері, перевіряючи, чи все безпечно. аллен налив трохи у велику склянку з емблемою «Кока-Кола» та скуштував. На смак – як бензин з кислотою з акумулятора: рідина прошкреблась униз горлом, опалила серце й каменем впала кудись крізь шлунок. Треба було сказати іншим, що це справжня мука, але він вичавив:

– Просто... чудово!

Боббі запитально глянув на Річарда, і той відповів:

– Я зм-м-можу, н-н-нормально.

Шмурдяк випили швидко.

Після того як вони разом швиденько прибрали всі докази, хвилин двадцять у кімнаті було тихо – окрім звуків радіо. В аллена було таке враження, наче все тіло заціпило. Звуки сприймалися спотворено. У голові паморочилося. Накочувалася депресія. Рівночасно неймовірним чином він почувався щасливим, хоч і дезорієнтованим. Річард невдовзі заснув під ліжком Гейба. Боббі ледь не впав з унітазу й оголосив, що його тіло померло десять хвилин тому. Лише Гейб та аллен лишилися достатньо у свідомості, щоб раптом зрозуміти, що вони не продумали.

– Господи, які ми ідіоти! – вигукнув аллен. – Річарду й Боббі треба пройти через коло, щоб повернутися до кімнат! Є ідеї?

Гейб важко піднявся на ноги й почухав свою біляву голову.

– Іди до кола й попроси у наглядча голку і нитку. Йому доведеться піти у медпункт – вони тримають голки у шафці під замком. Тим часом я їх пронесу. Головне – не дихай. І не спотикайся.

Судячи з усього, органи чуття аллена працювали не так добре, як у Гейба, але він знав, що велетень все одно був теж п'яний. Він спробував зібрати думки до купи та обдумати план дій.

– Ну, а якщо він запитає, навіщо мені голка?

– Скажеш, що порвав сорочку й хочеш зашити.

аллен потрусив головою, щоб мислити чіткіше:

– Я ж не рвав сорочки.

Гейб нетерпляче насупився та одним рухом відірвав кишеню від сорочки аллена.

– Рвав, – простягнув йому кишеню.

аллен зробив, як сказав Гейб. Щойно наглядач пішов у кімнату медсестри шукати голку, Гейб пробіг через коло, несучи Боббі під правою рукою і Річарда під лівою. аллен з полегшенням пішов до себе, обережно ставлячи одну ногу перед іншою. У кімнаті він заснув, перш ніж голова встигла торкнутися подушки.

(4)

Наступного ранку в аллена було таке відчуття, наче його мозок перетворився на прес-пап'є, яке засунули в баскетбольний м'яч. Носові пазухи розпікало, натякаючи на те, що розплющити очі буде боляче. У темряві власної свідомості він побачив себе самого у світлі – на сцені реальності. Як же дивно, що сам аллен ніколи не бачив сцени, аж поки артур не пояснив їм, що поговорити з кимось поза межами родини чи опинитися в реальному світі можна, лише стоячи на сцені. Зараз він бачив її абсолютно чітко. І бачив, як сам він стоїть, наче комік перед глядачами, а інші ховаються за кулісами чи поруч у темряві. Він хотів вклонитися й залишити сцену, але прожектор переміщувався за ним, утримуючи його в'язнем променю світла.

До аллена дійшло, що артур і рейджен хочуть, щоб він сам переніс похмілля й тому не пустять нікого на сцену. Йому доведеться самотійно відповідати за наслідки своїх дій.

– Любиш кататися – люби й санчата возити, – англійська вимова артура зійшла з його губ і луною повисла в кімнаті.

аллен спробував встати. У роті пересохло, а суглоби задерев'яніли. Напитися до синіх чортів уночі та встати о 5:30 – просто тортури. Нарешті він примусив себе виповзти з кімнати й дійти до фонтанчика з водою. Випив він, мабуть, з галон. Здавалося, під очима повісили мішки з піском.

– Господи, допоможи мені це пережити, – простогнав аллен.

У загальній кімнаті мовчки страждали Боббі та Річард. Боббі підняв на нього налиті кров'ю очі:

– Відчуття таке, наче я з'їв динамітну шашку.

Річард мав непоганий вигляд, зважаючи на умови. Він уже одягся на засідання й більше переживав, ніж мучився похміллям.

– Ти ж подбаєш про Зигмунда і Фройда, Біллі? – спитав він, змахуючи коричневий чубчик з очей.

– Звісно, – відповів аллен. – І я обов'язково розмовлятиму з ними, щоб у них не розвинулися комплекси.

Річард усміхнувся й одразу скривився від головного болю.

– Не хочу, щоб вони забули мене, якщо я не відразу повернуся. Мене можуть затримати на кілька днів у в'язниці після слухання.

Коли настав час іти, Річард встав і глянув на аллена й Боббі. У його очах стояли сльози. Боббі й сам ледь стримувався, тому відвів погляд і схопив його за руку.

– Тримайся, друже.

Прощання урвав Рузолі, який разом з Льюїсом увірвався в кімнату й заволав:

– До стіни, падлюки! – він відштовхнув кількох зомбі та кілька разів пройшовся вздовж шеренги пацієнтів. Очі в нього горіли вогнем, а ніздрі роздувалися. – Так, бидло, ви, чорт забирай, стоятимете тут весь день, аж поки не зізнається той, хто написав на стіні, що я членосос!

аллен здавив у горлі сміх. Саме в цей момент у гучномовець оголосили ім'я Річарда – він мав підійти до кола. Той уже зробив кілька кроків, коли Рузолі заволав:

– Назад у шеренгу, виродку!

Річард до смерті перелякався і зблід:

– Але, с-с-сер, я м-м-маю їхати в с-с-суд.

Очі Боббі стали крижаними.

Рузолі схопив Річарда за сорочку.

– Послухай мене, покиньку. Коли я скажу срати – ти присядеш. Коли я скажу підставити зад – нахилишся. Я що, неясно говорю? – він жбурнув хлопця об стіну, і той ударився головою. – Зрозуміло? Тобі зрозуміло?

Рузолі підтягнув хлопця назад у шеренгу. Тут почувся тихий, але погрозливий голос Боббі:

– Заберіть від нього руки.

Рузолі холодно глянув на Боббі, потім знов на Річарда.

– Стіл, ти що, його трахаєш? Оцього виродка?

Боббі став між Рузолі й Річардом, дістав зі шкарпетки лезо та одним рухом по дузі перерізав зап'ястя Рузолі аж до кістки. Ніхто й поворухнутися не встиг, як він наступним рухом згори вниз розрізав йому обличчя, горло та груди. Кров бризнула фонтаном і залила аллену обличчя.

– Господи Боже! – закричав він. Ноги підкосилися, але впасти він не встиг – на сцену вийшов рейджен і схопив Боббі, поки той ще нікого не вбив. Лезо зі стуком упало на підлогу.

– Код синій! Відділення «А»! Код синій! – ожив гучномовець, і відразу спрацювала сирена тривоги.

Карл Льюїс стягнув із себе сорочку й замотав нею шию Рузолі, щоб спинити фонтани крові.

– Господи, Семе, я ж казав тобі не чіпати цих психів! Господи, Семе, не помирай! Господи, тільки не помирай!

рейджена на сцену штовхнув страх аллена – наближалася небезпека. Тепер вже він чув, як по коридору біжать охоронці. Треба діяти швидко. Він кинув погляд на Ґейба – той усе зрозумів. рейджен лівою ногою миттю штовхнув лезо під кросівок Ґейба, а той негайно затер його в пил.

Охоронці схопили Боббі й потягли в ізолятор. Усіх інших пацієнтів закрили в кімнатах. Нарешті вимкнули сирену. У відділення прислали повно охорони, і почувся наказ головного:

– Обшукати!

Охоронці почали по одному витягати пацієнтів з кімнат і роздягати догола.

– Обличчям до стіни! Руки та ніс на стіну!

Вони перетрушували кожну кімнату до останньої щілини, шукаючи зброю: промацували шви штанів, рвали подушки, вичавлювали зубну пасту й шампуні. Один з охоронців натягнув гумові рукавиці та заходився перевіряти унітази.

Скоро підлогу коридорів щільно вкривали речі пацієнтів. Самі ж голі чоловіки стояли обличчям до стіни.

Леза вони так і не знайшли.

Розділ 7

Зоотерапія

(1)

Суддя Девід Кінворсі видав розпорядження, згідно з яким слухання справи Міллігана 30 листопада 1979 року буде закритим для публіки. На задній лаві сидів представник відділу умовно-дострокового звільнення, готовий заарештувати Міллігана, щойно суддя визнає його «безпечним для оточення і самого себе» й тим самим випустить з-під опіки Департаменту психічного здоров'я.

Алан Ґолдсбері, адвокат Біллі, був схожий на професійного спортсмена з дитячим обличчям. Він сидів біля свого помічника, довготелесого Стіва Томпсона. Коли помічник шерифа привів до зали суду Біллі в кайданках, вони посунулися, звільняючи для нього місце.

За місяць до того, майже відразу після бесіди з доктором Мілкі, аллен попросив Ґолдсбері обов'язково викликати лікаря на слухання. «Мілкі пообіцяв дати свідчення і повідомити, що зі мною все гаразд. Він скасував «Стелазин» і перевів мене у відділення «А». Я йому довіряю. І нагадайте йому взяти свої записи за 30 жовтня».

Однак у залі суду Мілкі, звіряючись з медичними документами, заявив, що поставив Міллігану діагноз розладу особистості, а також що пацієнт поводить себе антисоціально, проявляє психоневротичну тривожність, має ознаки депресії та дисоціації. За його словами, він двічі проводив огляд Міллігана в лікарні – востаннє 30 жовтня, – а також протягом тридцяти хвилин перед засіданням. Прокурор запитав Мілкі, чи відповідає нинішній стан Біллі його спостереженням у клініці, на що той відповів:

- Так, він психічнохворий.
- Які симптоми ви спостерігаєте?

– Він поводить ся неприйнятно. Він правопорушник, відповідальний за зґвалтування й пограбування. Він конфліктує з оточенням – таку людину неможливо виправити покаранням.

Мілкі також пояснив, що Мілліган становить небезпеку для себе й людей навколо, а тому єдине придатне для нього місце – заклад із максимальним рівнем безпеки, тобто Ліма.

– Як до нього ставилися?

– З професійною зневагою.

Цей свій термін він не пояснив, але під час подальшого перехресного допиту, який проводив Ґолдсбері, Мілкі з презирством повідомив, що не згоден з визначенням СМО, яке наведено у другому виданні «Діагностики та статистики» (DSM-II).

– Я виключаю імовірність того, що Мілліган хворий на синдром множинної особистості так само, як міг би виключити сифіліс на основі його аналізу крові. Жодних симптомів у нього немає.

Свідчення Мілкі суперечили твердженням доктора Джорджа Ґардінґа, доктора Девіда Кола, доктора Стелли Керолін та психолога Дороті Тернер, і тому суддя Кінворсі викликав Біллі давати свідчення.

Це вперше Біллі дозволили свідчити від свого імені. Він підвівся, розправив плечі й спокійно і впевнено зайняв своє місце. Усіх присутніх він привітав кивком і стриманою усмішкою. Кайданки заважали йому одночасно покласти одну руку на Біблію та підняти іншу вгору, тому йому довелося зігнутись у три погибелі. Він присягнувся казати всю правду й нічого, крім правди, і всім, хто з ним працював, стало ясно, що свідчити вийшов Учитель – бо лише сума всіх особистостей могла знати всю правду.

Ґолдсбері почав ставити йому запитання щодо лікування в Лімі.

– Ви проходитье терапію гіпнозом?

– Ні.

– Групову терапію?

– Ні.

– Музичну терапію?

Учитель розсміявся.

– Купку пацієнтів просто приводили у кімнату, де стояло піаніно, та наказували сидіти. Терапевта з нами не було – ми самі годинами там сиділи.

Потім під час перехресного допиту прокурор запитав його:

– Чи не було б для вашого лікування краще, аби ви співпрацювали з лікарями?

– Я не можу сам собі провести терапію, – понуро похитав головою Учитель. – Відділенням «А» керують, наче загоном для овець. Тобто просто виганяють і заганяють назад.

У Афінах у мене теж траплялася регресія, але я навчився з цим боротися. Там лікарі знали, як мене лікувати. І робили це не шляхом покарань, а за допомогою терапії та ліків.

Суддя Кінворсі оголосив, що ухвалить рішення у цій справі за два тижні.

Через десять днів, 10 грудня 1979 року, Кінворсі ухвалив рішення, згідно з яким Біллі має лишитись у лікарні Ліми, але його мають лікувати відповідно до його діагнозу синдрому множинної особистості. Це вперше в історії суду Огайо суддя наказав психіатрам у клініці, як саме вони мають лікувати пацієнта.

(2)

Рішення судді лишити Міллігана в Лімі розчарувало хлопця – він був переконаний, що тепер наглядачі й охорона докладатимуть подвійних зусиль, щоб робити його життя нестерпним.

За кілька днів після того, як рішення суду опублікували в пресі, у відділенні «А» призначили нового головного наглядача. Він увійшов у загальну кімнату й поважно прокрокував кілька разів уздовж шеренги пацієнтів. Усі розглядали його холодні очі, тоненькі вуса і стиснуті в нитку губи. На поясі в нього висів шматок електричного дроту, частково прихований піджаком – батіг.

– Я – новий головний наглядач, містер Келлі. Я – ваш бог, ваш повелитель і вчитель! Запам'ятайте це. Поки пам'ятатимете – все у нас буде добре. Якщо якийсь вранці хтось прокинеться і відчує себе крутим покидьком – прошу до мене в коло. Я підготував для таких сюрприз, – він спинився і впився гострим поглядом у аллена. – Тебе це також стосується, Міллігане.

аллен повернувся у свою кімнату і вирішив триматися від Келлі якнайдалі – новий наглядач налякав його, хоча й не розізлив. Здавалось, аллена взагалі більше нічого не злило – це можна було пояснити лише тим, що рейджен десь поряд зі сценою.

Раптом почувся короткий стук у його металеві двері. Вони відчинились, і у кімнату зазирнув Ґейб з блідим обличчям.

– Боббі повернувся, – мовив він слабким голосом. – Він у себе...

аллен кинувся коридором до кімнати Боббі, розчинив двері і завмер, не здатен повірити своїм очам. Очі Боббі закривали чорно-сині набряки. Зі зламаного носа текла кров. Побиті губи набрякли.

– Бісові садисти! Сучі діти! – заволав аллен.

Груди Боббі щільно вкривали синці. Обидві руки були замотані бинтами – назовні визирали лише сині пальці. На правій руці на вказівному пальці не було нігтя.

– Може, воно було того варте, Боббі. Рузолі не віддав Богу душу, але ми навряд чи його побачимо.

Наступного ранку кевін опинився в кімнаті з умивальниками. Сонце ще не встало, і зсередини на вікнах намерзла паморозь. Він поморщився і потер носа – шкіру запекло, наче він його відморозив. У жерстяному дзеркалі побачив налиті кров'ю очі. Спробував умитися холодною водою, але це не допомогло. Ноги вже боліли від холоду, настрої був кепський. кевін глянув униз і побачив, що стоїть босий на підлозі. Добре, що комусь хоч вистачило мізків одягти дві пари шкарпеток. Він попрямував назад у свою кімнату, але вперся в зачинені двері – хоча кімнати всіх інших пацієнтів були відкриті.

– Якого дідька?!

Розлючений, він пішов у коло. Не те щоб йому дуже хотілося спілкуватися з новим головним, але доведеться бути ввічливим, щоб уникнути зайвих проблем для Біллі. Він прокашлявся, щоб привернути до себе увагу й заговорив:

– Містере Келлі, я вийшов умитися до сніданку, а коли повернувся – виявилось, що мою кімнату зачинено.

– І що? – гаркнув той.

– Я б хотів взутися, перш ніж іти снідати.

– Обійдешся!

– Що?

– Я сказав: обійдешся!

Мабуть, хтось щось накоїв. Можливо, це через те, що Учитель на суді погано говорив про доктора Мілкі, доктора Лінднера та клініку.

– Але я ж не зробив нічого поганого! Я хочу подати скаргу!

– Ану пішов геть із кола! – заволав Келлі.

– Та пішов ти в сраку! Хочеш, щоб я вийшов, – тобі доведеться мене винести, йолопе!

Флік та Оггі схопили його під руки і жбурнули в ізолятор, розташований за столом. кевін чекав, що йому на порятунок прийде рейджен, але захисник не з'являвся. За ним грюкнули залізні двері.

кевін опанував себе і спробував лишитися на сцені: якщо рейджен не квапиться допомагати, йому доведеться самотійно захищати себе від цих садистів.

артур був вражений здатністю кевіна адекватно поводитись у різних ситуаціях. Йому вдалося довести свою корисність родині, за що артур позбавив його статусу небажаного й долучив до привілейованої групи.

денні сидів на металевій пластині, що слугувала ліжком в ізоляторі. Йому було страшно і холодно. Він підтягнув під себе ноги, щоб хоч трохи зігрітися. Тут, мабуть, було градусів сорок⁹.

– Що трапилося? – вголос гукнув він. – Хто що тут накоїв?

Треба бути сміливим. Йому вже майже п'ятнадцять, і треба довести старшим, що він достатньо дорослий для того, щоб йому довіряли діяти самотійно. З-за дверей почулося човгання – значить, пацієнти йдуть на кухню. Щоправда, незрозуміло, на сніданок чи на обід – денні вже давно не був на сцені.

Почулося цокання підборів, і Келлі крикнув через двері ізолятора:

– Міллігане! Твоя таця!

денні підвівся, щоб узяти їжу, аж раптом двері розчинилися: Келлі схопив його за волосся і притис до підлоги. Ніякої таці у нього не було – новий головний наглядач надував його!

Келлі вихопив свій дріт-батіг і лишив на спині денні три пекучі смуги. А потім, не перестаючи гуляти батогом по спині, кілька разів устромив носки ковбойських чобіт йому під ребра. денні мішком звалився на унітаз, а Келлі вийшов, хряснув за собою дверима і миттю зачинив їх на ключ.

денні катався по підлозі під залізним ліжком. Тіло били дрижаки.

– За що?! Що я такого зробив?! Чому дорослі чоловіки завжди ображають хлопчиків? – здавалося, з очей котяться не сльози, а кров. – рейджене! Де ж ти?! – плакав він.

Десь за півгодини прийшов черговий психолог і випустив денні. Серед його обов'язків було стежити, щоб пацієнти в ізоляторах могли витримати покарання. Синці денні він ніяк не прокоментував.

Витираючи кров з носа, денні поплентався у свою кімнату. Їсти вже не хотілося. Ще в коридорі він помітив, що у дверях стояли начальник Келлі й товстун Оггі. Стало страшно, але він не спинився. Аж раптом побачив, що в коридорі валяється клітка Зигмунда та Фройда. Папір, з якого вони влаштовували собі гніздо, теж лежав назовні.

денні боком пройшов повз наглядачів, намагаючись знайти піщанок Річарда – вони ж мають бути десь тут.

– Міллігане, нам начхати, що там сказав суддя, – з усмішкою мовив Келлі. – Тут усе зміниться. Тож у мене для тебе повідомлення: другий страйк!

Він вийшов геть і зацокотів чоботами об підлогу.

денні з острахом оглядав кімнату і пошепки звав гризунів. Він подивився під ліжком, перевірів усі кутки – марно. Зрештою денні опустився на коліна і зазирнув в унітаз – обидва були там. Він тремтячими руками дістав тваринок, сподіваючись, що вони ще живі. Хлопчик відчайдушно благав, аби це все було лише сном. Річард довірив йому своїх улюбленців, і денні сам уже встиг до них прив'язатися.

Він обережно поклав Зигмунда на шафку і спробував легенько надавити на спинку, щоб видавити воду. Виявилося, що хтось наступив на звірятко чоботом, перш ніж кинути у воду.

Треба розповісти про все Боббі Стілу. Він завжди знає, що робити. денні побіг у кімнату друга аллена, але там нікого не було. Усі його речі кудись поділися.

денні запитав у Джої Мейсона, куди подівся Боббі.

– Вранці повезли у в'язницю, – пояснив той.

Господи, Річард повернеться після суду й дізнається, що Зигмунда та Фройда більше немає, а Боббі тут уже не буде, щоб утішити його.

Від цієї думки стало так кепсько, що денні заплющив очі й пішов геть зі сцени.

Розділ 8

«Барбекю на колесах»

(1)

Коли Алан Голдсбері дізнався, що його підзахисного побили, він негайно написав скаргу в суд. Суддя Кінворсі призначив місцевого адвоката Джорджа Катмана його *guardian ad litem*.¹⁰ Той зателефонував у ФБР і домовився про медичний огляд свого клієнта у звичайній лікарні за межами Державної клініки Ліми. Їхній висновок був короткий: «Серйозні гематоми на грудях та обличчі. Шість довгих ран на спині, схожих на сліди від батога».

2 січня 1980 року прокурор округу Аллен Девід Боверс повідомив ЗМІ, що зі співробітників клініки Ліми знято всі обвинувачення у жорстокому ставленні до Міллігана – тобто всі рани та порізи «було завдано не представниками державної установи».

Згідно з матеріалами «Юнайтед прес інтернешенел», від подальших пояснень природи цих ушкоджень Боверс відмовився. Пізніше з'явилися чутки, нібито синці на обличчі Міллігана – це результат нещасного випадку, а батогом він бив себе сам.

Мілліган повернувся у клініку, але з колишнього відділення його перевели у темний «чоловічий корпус», де пацієнти перебували під цілодобовим наглядом. Начальник клініки Габбард наказав перевести Міллігана саме сюди через те, що ФБР попередило про подальшу перевірку можливих «випадкових» ушкоджень і самопобиття.

аллену ця нова кімната нагадувала склеп – товсті стіни і жодного вікна, лише віконечко спостереження для персоналу. Під стелею були флуоресцентні лампи, але вони не горіли – замість них над віконечком світила єдина тьмяна лампочка.

Ширма розділяла кімнату на дві частини, і з-за неї постійно чулося шипіння респіратора та глибокі гортанні хрипи – наче когось примушували дихати. Монітор серцебиття постійно пищав – схоже, комусь там дійсно кепсько. аллену було цікаво, але через віконечко за ним постійно стежив медбрат, тож він не наважувався встати з ліжка та зазирнути за ширму. Він спробував відволіктися від цих моторошних звуків, але виходило погано, тому заснув лише на світанку.

Наступного ранку на кілька годин приїхала мати Біллі зі своїм новим чоловіком, Делом Муром. Усі троє гаряче обговорювали свідчення Мілкі в суді.

– Мілкі, гнила ж ти мерзота! – постійно повторював аллен.

Коли вони пішли, новий наглядач, Янгблад, провів його назад у палату та попросив показати синці і порізи. Він наче був добріший за інших.

– Я читав про вас у газетах, а вчора ввечері бачив у новинах по телевізору. Може, хоч тепер щось зміниться на краще. Тут відбувається купа дійсно протизаконних речей – і ніхто не може нічого з цим подіяти.

аллен глянув у бік ширми.

– А що з ним трапилось? Апарати всю ніч пищали – я ніяк не міг заснути.

– Повіситися хотів. Його встигли витягти, але мозок сильно постраждав від нестачі кисню. Він увесь там у трубках – овоч, якого тримають на цьому світі лише машини.

– Господи, яке жахіття...

– Його страждання от-от припиняться. Ну все, я маю йти. Відпочивайте. Я зайду після вечері.

аллен кивнув. Думка про те, що в кімнаті за ширмою лежить живий мрець, пригнічувала його. Він спробував відволіктися й почитати, але писк і звук респіраторів заважали сконцентруватися. Він закинув книжку за ліжко, накрився подушкою і задрімав.

Збудило його бряцання таць із вечерею, які розвозили на возику по відділенню. У кімнату увійшла сестра Грандінґ з прозорою пластиковою трубкою, шприцом для годування і пляшкою з чимось схожим на зелену крейду. Вона одягла гумові рукавички і зникла за ширмою. Апетит зовсім зник.

З-за ширми почувся голос сестри:

– Моргніть мені, – говорила вона до овоча. – Ви можете моргнути, містере Кейс? Я зараз вас годуватиму. Моргніть, якщо ви розумієте мене, Річарде.

аллен заляк від шоку. Господи, за ширмою Річард! Він схопився й побіг до ширми, збиваючи з ніг наглядача з тацею.

– Ні! – закричав він. Аби тільки це було неправдою. – Господи, ні! Ні!

Він схопив ширму – і та з тріском відірвалася від карниза. аллен побачив Річарда. Ноги підкосились, і він упав на коліна, тримаючись за бильце його ліжка. Усе його крихітне тіло було обвите трубками, наче то був якийсь робот. Піт виступив на обличчі. Він відчайдушно хапав повітря через трахеотомічну трубку. Очі з крихітними зіницями дивилися кудись у стелю.

– Річарде, тримайся! Не вмирай, ні!

Річард був упевнений, що Мілкі дасть свідчення на його користь і що його звільнять та відправлять додому. Вочевидь, судове засідання у Річарда пройшло так само, як і в Біллі, – і надії у хлопця не лишилося.

аллен важко піднявся на ноги, не відриваючи очей від Річарда. Серце у нього вкрилося кригою. Він учепився руками в бильця, щоб його не дуже трусило, але почало трястися ліжка. Такої люті, такої ненависті і такого гніву він ще ніколи не відчував – раніше це були почуття рейджена. Він вдихнув так глибоко, як тільки міг; у вухах задзвеніло – і вони разом з рейдженем заволали довгим криком, висловлюючи протест проти свавілля Мілкі.

Сестра Грандінґ вперла руки в боки та повернулася до нього:

– Містере Мілліган, це вас аж ніяк не стосується.

рейджен загарчав крізь стиснуті зуби:

– Забирайся геть звідси негайно, суко! Негайно!

Він відірвав від ліжка бильце і почав розмахувати ним навколо себе, відганяючи наглядачів. Очі місіс Грандінг перелякано розширилися. рейджен розтрощив вікно. Вони спробували скрутити його, але він один за одним відправив усіх наглядачів у нокаут.

– За що?! Господи, за що?! Чому?!

Кілька наглядачів одночасно накинулися на рейджена і схопили його за ноги й руки. Їм удалося втягли його в душову кімнату, і один з наглядачів устромив йому в шию шприц. Очі заступила темрява.

(2)

томмі прокинувся й закліпав очима. Він відчув, як його хтось піднімає, кладе на качалку і прив'язує. Він звільнив руки з ременів, але наглядач швидко знов його прив'язав – цього разу міцніше, – а також затягнув ремені на ногах. томмі знов звільнився, і їм довелося прив'язати його за руки, ноги та груди. Його везли геть із чоловічого корпусу.

томмі знав, що його перевозять у відділення інтенсивної терапії – це дев'яте відділення. Тут найвищий ступінь охорони, і, по суті, він буде просто цілими днями сидіти на стільці. Е, ні. Звідти він утече.

Раптом томмі збагнув, що його везуть не у відділення № 9, а на якусь платформу для завантаження. Він спробував звільнити руки, але наглядачі постійно підтягували ремені дедалі тугіше. Якась огидна жінка засунула йому в горло пігулку. Качалку затягли на платформу і завезли у фургон. Усередині томмі побачив електричні дроти, і відразу все зрозумів. Він у «Барбекю на колесах».

Усі казали, що використання шокотерапії в Лімі протизаконне, але від інших пацієнтів він чув, що обійти правила тут вдається за допомогою електрошоку на колесах, який начебто не є частиною клініки.

За першим же сигналом тривоги машину просто відключали від мережі та відганяли подалі. Дехто з пацієнтів-зомбі неодноразово бував у «Барбекю на колесах», але томмі був переконаний, що рейджен не дозволить і йому перетворитися на овоч.

Він не помітив, як хтось підійшов до нього ззаду, аж раптом над головою з'явилася Біблія й боляче вдарила по лобі. А потім знов. І ще раз. Кожен удар супроводжувався голосом, який закликав:

– Ім'ям Господа нашого Ісуса Христа закликаю тебе, демоне! Облиш це тіло й душу!

Голос був схожий на Лінднера. томмі навіть був майже упевнений, що це він, але побачити його не вдавалося. До голови, наче

навушники, причепили електроди, змащені якимось провідним гелем, а потім смикнули важіль. томмі почув, як навколо все загуло. У голові була єдина думка: ну хоч Річард поки відпочине від цих виродків...

А потім був удар. Перш ніж усе поглинула темрява, томмі встиг покликати на допомогу. Але рейджен не відповів.

Він отямився від пульсуючого болю у шиї та розплющив очі. Навколо стояли нечіткі люди, які ніяк не хотіли ставати чіткішими. Зап'ястя і ноги утримували залізні кайдани. Він був голий, за винятком простирадла, яким його прив'язали до столу через груди – наче розіп'яли на шматку заліза. Усе тіло розпікав біль. У обидва стегна щось вкололи.

Чийсь голос промовив:

– Вам, містере Мілліган, таки вдалося влаштувати виставу. Ви засунули свого носа в геть усі справи, які вас не стосуються. Ви не підкорюєтеся наказам. Ви ганьбуєте наш заклад у суді. Ваші адвокати завдали чимало неприємностей своїми скаргами у суд, дорожню поліцію та ФБР. Так от що я вам скажу, містере Мілліган: ви тут згнієте. Ви благатимете про смерть. Третій страйк, містере Мілліган! Аут!

Наступного дня доктор Лінднер зробив запис щодо переведення Міллігана у відділення № 9.

ІСТОРІЯ ХВОРОБИ

(доктор медичних наук Льюїс А. Лінднер)

19 грудня 1979 року, 9:30

...Беручи до уваги явні симптоми психозу, що були виявлені у пацієнта [Міллігана] під час вечірнього огляду вчора, я дійшов

висновку, що йому потрібен більш упорядкований догляд. У зв'язку з цим я пропоную його терапевтичній команді перевести пацієнта до палати в закритому корпусі...

У історії хвороби є також звіт одного з наглядачів, у якому описується поведінка Міллігана, – він став одним з доказів необхідності переведення Біллі у відділення з максимально суворим наглядом.

ЗВІТ СВІДКА

Мене викликали у Ч. В. [чоловіче відділення], де п-та утримували задля того, щоб не дати йому завдати собі шкоди. П-т намагався звільнитися від ременів. Довелося перевести його у відділення № 9. П-т не говорив, але постійно намагався звільнитися від ременів. Довелося додатково прив'язати його полотном через груди, а пізніше ще й додатковим ременем через талію до обох боків ліжка. Приблизно о 2:00 він почав зв'язно говорити: попросив води і запитав, чи нікому не зашкодив. Під час цього інциденту ніхто не постраждав.

Підпис: Джордж Р. Неш, ПАС-III

Усі знали, що відділ інтенсивної терапії – це діра. А дев'яте відділення інтенсивної терапії – відділення з найсуворішим наглядом у всій клініці – це діра в дірі. Біллі Міллігана зв'язали та закрили в ізоляторі в найглухішому закутку дев'ятого відділення. У Лімі не існувало більш закритого та недоступного місця, ніж цей ізолятор.

Тут він не зможе нікого турбувати і його будуть повністю контролювати. Ніхто його більше не побачить і не почує. Жодної надії на порятунок.

Розділ 9

Кімната смерті

(1)

Над інформаційним стендом дев'ятого відділення висів плакат:

НЕ ДОТРИМУЄШСЯ ПРАВИЛ – ГОТУЙ ЗАД ДЛЯ ЧОБОТА!

Коли наглядачі командували «Дим!», пацієнтам дозволялося вийти з палати й піти у загальну залу, більш відому як «залу курців», де можна було нерухомо сидіти на стільці, тримаючи обидві ноги на підлозі. Якщо пацієнт хотів піти в туалет, почитати книжку чи щось запитати, він мав підняти руку і дочекатися, поки на нього звернуть увагу. Щоб повернутися назад у свою кімнату, теж треба було спитати дозволу.

Група контролю пацієнтів – їх ще називали загоном бугаїв – мала абсолютну владу над «небезпечними психами» та обходилася з ними, як із вибухівкою.

(2)

Коли Мілліган розплющив очі в ізоляторі дев'ятого відділення, то навіть не знав, хто він такий. Виявилося, що його прив'язали до ліжка, обкололи «Торазинном» та лишили на холоді з відчиненим вікном.

Ніхто всередині не знав, за що.

Почався сплутаний час.

Нарешті двері ізолятора відчинилися, і шона осліпило яскравим світлом. Він був голодний, хотів пити, страшенно ослаб, і ніхто не сказав йому, що відбувається. Якись тьмяні силуети без облич увійшли всередину, і він знов відчув укол. Було боляче. Роти силуетів відкривалися та щось говорили, але звуків він не чув.

Двері лишилися відчиненими, але шон не міг поворухнутися. Двері до нього теж не квапилися. Ну і висіть там на своїх петлях... йому все одно. Він просто сидітиме тут вічно. Без жодного слова.

Як він опинився в іншій кімнаті, не такій темній, як попередня? Значить... Тут. Чи немає... На його плечах була ковдра. Навколо у цій сірій кімнаті ходили люди. Він не дивився ні на кого – знав, що не можна. Звуків немає – він глухий. Ну то й що? Яка різниця? Усім начхати. Його стілець був великий і жовтий – він хотів встати, але чоловік з ключами штовхнув його назад.

Годинник. Книжки. Сирени. Вихід. Учитель так казав. А хто такий Учитель? А хто це думає? Просто слухай. Годинник каже, час іти. Час спати. Не можна втратити час, якщо не маєш часу. Від часу тікаєш, коли треба втекти від теперішнього. Час переносить у інше місце.

«Що відбувається? Хто це думає?»

«Не має значення, – відповіла думка».

«Я хочу знати, хто ти».

«Ну, тоді припустімо, що я друг родини».

«Я ненавиджу тебе».

«Я знаю, – відповіла думка. – Я – це ти».

шон ударив кулаком у жерстяне дзеркало, щоб сфокусувати свідомість. Потім він спробував подзиччати, щоб відчуті вібрацію в голові. Так уже краще. Звуків не чути, але принаймні хоч щось.

Коли чоловік з ключами пішов геть, джейсон сів на ліжку й потягнувся, щоб розім'яти спину. Він потер голову долонями і пішов роздивлятися спільну залу.

джейсон опустил ноги на підлогу й почав уставати, аж раптом ноги провалилися кудись униз. Він перелякався, що вся будівля провалиться під землю, і спробував за щось ухопитися – але нічого не було.

Він закричав.

Це ж не може бути правдою. Але він бачить це на власні очі й відчуває.

Ноги боляче вдарились об підлогу підвалу. Підвалу будівлі, у якій не було підвалу. Він спробував підвестись, але раптовий біль пронизав коліна. Це не могло бути все в його уяві.

Він стояв у квадратному тунелі.

Це що, якийсь підсобний тунель для проведення робіт? Та ні.

За його спиною тунель тягнувся кудись у нескінченну далечінь. Перед ним були широко відчинені дубові двері.

Ні, він точно не втрачає часу – він абсолютно точно стоїть на сцені. Чи ні? Може, це якісь спогади? Ні, це точно відбувається просто зараз. Може... може, він нарешті вільний? Не у в'язниці? Десь, де немає дверей і ґратів? Але де саме?

Цікавість узяла гору над страхом, і він увійшов у двері. Усередині кімната була схожа на велетенське восьмикутне склепіння. Підлогу закривав товстий червоний килим. Звідкись долітала похоронна музика. На стінах висіли полички з книжками та безліч картин – усі, що вони колись намалювали. Щоправда, вони висіли догори ногами. А ще годинники – деякі без цифр та всі без стрілок. Годинники його розбитих життів...

Онiмiння змiнилося крижаним холодом.

Навколо великого чорного кола в центрі, наче спиці у колесі, стояли двадцять чотири труни. З центру бив промінь світла.

Це і є сцена.

Усі труни були різними, але на кожній містилися таблички з іменами. З іменами членів родини. Він побачив і свою труну з табличкою «джейсон». Тут він угледів крихітну труну з шовковою рожевою серединою й мереживною подушечкою, на якій було вишито «крістін». З очей покотилися сльози.-джейсон ударив стіну – а потім ще раз, і ще. Аж поки руки не вкрилися синцями. Але все одно не чув ані звуку.

– Де я?! – закричав він. – Що це за місце?! Що відбувається?!

Ніхто йому не відповів. Він повернувся й пішов геть.

стів підійшов до центру кімнати й побачив у трунах кількох із тих, кого раніше знав як сусідів: крістофера, адалану, ейпріл та семюеля. Ні, вони не померли – видно було, як вони дихають. стів спробував розбудити лі і волтера, щоб запитати, що трапилось, але вони не прокинулися.

Тут він відчув чийось руку в себе на плечі. Це був девід. – Що це за місце? – запитав стів.

– Треба вийти назовні, щоб поговорити про це.

– Як же ми звідси вийдемо? – похитав головою стів. –

Ті квадратні коридори ведуть у нікуди.

девід замість відповіді просто пройшов крізь стіну. стів пішов за ним і опинився сам у своїй кімнаті.

– Де ти, девіде?

– Тут, – відповів голос у його думках.

– Так що то за місце?

– Це... просто місце...

– Але яке саме місце?

– Мені ж лише вісім. Скоро буде дев'ять, – зітхнув девід. – Але ти знаєш більше, ніж кажеш.

– Я створив це місце.

стів миттю обернувся навколо себе, наче хотів куточком ока побачити девіда.

– А нащо ж ти його створив? І коли?

– Коли нас відправили в цю погану клініку.

– Навіщо? Чому ейпріл, волтер та інші сплять у трунах? – Вони покинули надію. Вони не хочуть тут бути, не хочуть боротися.

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.

СВІТОВИЙ БЕСТСЕЛЕР

ДЕНІЕЛ КІЗ

ВІЙНИ МІЛЛІГАНА

1

Відділ умовно-дострокового звільнення. (Тут і далі прим. перекл.)

[Повернутися](#)

2

Приблизно 290 кілометрів.

[Повернутися](#)

3

Ситуація в бейсболі, коли гравець не відбив кинутого м'яча. Після трьох страйків гравець вибуває.

[Повернутися](#)

4

Ріп ван Вінкль – герой новели американського письменника Вашингтона Ірвінга. Він проспав 20 років у горах і спустився звідти тоді, коли всі його знайомі померли. Символ людини, що відстала від часу і даремно пропустила власне життя.

[Повернутися](#)

5

Пустельний ховрах.

[Повернутися](#)

6

Приблизно 857 метрів.

[Повернутися](#)

7

Одиниця вимірювання міцності напоїв у англомовних країнах.

[Повернутися](#)

8

Одиниця вимірювання об'єму. Американський галон дорівнює 3,79 літра.

[Повернутися](#)

9

Близько 5 °C за Цельсієм.

[Повернутися](#)

10

Опікун-представник у судовому процесі.

[Повернутися](#)